

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

УРЕДНИК

Д-р ФИЛИП МЕДИЋ
ПРОФ. ВИШЕ ПЕДАГОШКЕ ШКОЛЕ

ИЗДАВАЧ

ВЕЛИБОР ЈОНИЋ
МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ

САДРЖАЈ:

ГУСТАВ МЕСЕРШМИТ: НАЧЕЛА НАЦИОНАЛСОЦИЈАЛИСТИЧКОГ ПОГЛЕДА НА СВЕТ

Д-р ФИЛИП МЕДИЋ: МОЋ ДУХА

Д-р М. БОРИСАВЉЕВИЋ: О ЛЕПОМ

БОРБЕ СП. РАДОЈЧИЋ: ЈАЊА КАНТАКУЗИНОВИЋ

МИЛОШ ПАВЛОВИЋ: ФРИДРИХ НИЧЕ О НАСТАВИ ИСТОРИЈЕ

ИНЖ. МИЛИВОЈЕ ВУК. АРАЧИЋ: ДРЖАВНИ СПОРТСКИ ОДБОР

ДРАГУТИН МИТРИНОВИЋ: О ЛЕПОТИ КЊИГЕ И ЊЕНЕ ОБРАДЕ

БЕЛЕШКЕ:

УР.: ОСНОВНА НАЧЕЛА ВАСПИТАЊА И НАСТАВЕ У НЕМАЧКИМ СРЕДЊИМ ШКОЛАМА; Д. Г.: ВАСПИТАЊЕ И ИЗБОР ПОЗИВА У ПОРТУГАЛИЈИ; Н. Л. С. Б.: ШКОЛЕ АДОЛФА ХИТЛЕРА У ВЕЛИКОЈ НЕМАЧКОЈ

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРЕТПЛАТНИЦИМА „ПРОСВЕТНОГ ГЛАСНИКА“

Министарство просвете — Опште одељење под I бр. 5571 од 2 априла о. г. издало је следећи распис:

Пошто је прва свеска „Просветног гласника“ за јануар—фебруар 1942 године већ изишла из штампе, то је г. Министар просвете, под I бр. 5571 од 31 марта 1942 године, наредио: да се сва надлештва и установе у ресору Министарства просвете обавезно претплаћују на „Просветни гласник“, с тим да се претплата за 1942 годину исплаћује из кредита за канцеларијске трошкове, а да се у предлогу буџета за 1943 годину предвиди нарочити кредит за то.

У исто време г. Министар просвете је препоручио свима просветним радницима да се претплаћују на „Просветни гласник“.

Двобројем за јануар—фебруар ове године „Просветни гласник“ наставља редовно издажење, које је било прекинуто ванредним и изузетним приликама у нашој земљи.

Овај наш данас једини просветно-културни, педагошки и књижевни часопис, са традицијом од скоро шест деценија, почиње нову серију под знатно промењеним околностима у нашем духовном животу, који је свим силама упућен обнови Српства и Србије. Те нове околности, у којима сви честити родољуби морају бити ангажовани за расцвет нашег српског родољубља, налажу и „Просветном гласнику“ и његовим читаоцима нове и шире задатке у просвећивању и подизању културног нивоа нашег грађанина.

Имајући пред собом те нове, много шире и много значајније просветно-педагошке задатке, „Просветни гласник“ даваће читаоцима, ма коме нивоу образовања они припадали, одабрано штиво из разних области науке, филозофије, педагогије, практичне примене наставе, као и расправе о најбитнијим питањима односа школе и народа, јер „Просветни гласник“ има да пружи корисну лектуру свима који желе да помогну развиту и напретку српске културе и просвете. У ту сврху, редакција часописа ангажовала је за своје сараднике писце свих стручности.

Наставници свих школа у ресору Министарства просвете, чија је морална дужност да се свима моћима заложу за конструктивно подизање народне културе, биће дужни да, у делокругу свога рада и у својој околини, препоруче и шире „Просветни гласник“, тумачећи свима заинтересованима његову преко потребну поновну појаву и његов племенити циљ.

Претплата за „Просветни гласник“ износи 180.— динара годишње, а појединачне свеске продају се по цени од 20.— дин. Претплата важи само за календарску годину и шаље се за целу годину. Све установе, сем народних школа, достављају претплату Државној штампарији у Београду, преко Поштанске штедионице у Београду, на чековни рачун бр. 56080, са ознаком за „Просветни гласник“. Управе народних школа шаљу претплату надлежном среском школском надзорнику, који доставља целокупну претплату за све подручне народне школе Државној штампарији истим путем као и остале установе.

Рекламације за непримљену свеску треба поднети Државној штампарији одмах чим се прими наредна свеска.

НАЧЕЛА НАЦИОНАЛСОЦИЈАЛИСТИЧКОГ ПОГЛЕДА НА СВЕТ

Г. Месершмит

Већина људи виде у животу и историји само спољне догађаје, али не и њихове крајње унутрашње узроке. Њих због тога стално изненађују спољни преврати, катастрофе или бурни успони, који њихова предвиђања и очекивања руше. Тако су наши противници у години 1939, упркос огромних обележја времена од 1933, живели још увек у идејама од 1919 и због тога се у својој оцени о изгледу рата сасвим преварили у рачуну. Особито су британски политичари и њихова јеврејска позадина веровали да ће моћи Немачку победити као

1918 године. Они нису ни слутили да ће нападом на Немачку ставити на коцку британско светско царство.

Додуше, гледајући споља, Немачка је 1918 била побеђена, али битни узрок немачког пораза био је унутрашњи слом немачког народа, а не војна надмоћност савезника. То сазнање је најпре и најјасније изразио Адолф Хитлер у безбројним говорима упућеним немачком народу и у првом делу своје књиге „Моја борба“ (Узроци немачког слома). Практично-политичка последица овог сазнања била је Фирерова одлука, да се пораз од 1918 године надвлада тиме, што ће политичким васпитањем подићи немачког човека до снаге и самопоуздања. Противници од 1939 нису довољно схватили ово: да се успон Рајха од 1933 не оснива толико на материјалним мерама, него много више на унутрашњем душевном преображају немачког народа. Најважнији узрок за немачки успон лежи у новом погледу на свет, који је Адолф Хитлер са националсоцијализмом дао немачком народу. Сви спољни напори и успеси: одвраћање од безбројних партија, от-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

страђивање незапослености, учвршћивање породице, немачко наоружање итд. — све су то биле последице, резултати једног новог животног осећања.

Плутократски покретачи овог рата нису се довољно бавили тим националсоцијалистичким погледима на свет. Њихово материјалистичко мишљење о новцу, сировинама и људству, није им дозвољавало дубљи поглед у душевне изворе снаге и енергију која је заснована на крви. Због тога су они у ове три године рата бивали стално изненађивани, разочарани и свуда тучени. Огроман пораст снаге немачког народа у овом рату, претставља управо супротност душевном слому од 1918. Тада су непријатељска пропаганда и јеврејска штампа у Немачкој систематски разориле самопоуздање и веру немачког народа. Обратно, Адолф Хитлер је од 1919 стално радио на политичком васпитању и обнови Немачке са успехом који је стално растао. Ни Француска, ни Енглеска нити Савезне америчке државе нису доживеле тако снажне покрете као што су фашизам и националсоцијализам. Само је на сличан начин у Совјетској Унији, фанатички и систематски, стварано комунистичком пропагандом једно ново схватање и мишљење. Али ту лежи баиш огромна супротност између националсоцијализма и большевизма:

Учења Маркса и Лењина су потекла из јеврејског духа и скована су за писањем столом, док напротив погледи на свет немачког Вође створени су великом бригом за Рајх, сазрели у тешком рату и пречишћени до највеће јасноће најдубљим болом народног слома. Комунизам је хтео да разара, напада и влада, националсоцијализам је хтео да лечи, подиже и уређује. Ко уме и има могућности да у Русији сада загледа иза тајни бољшевичке политике, тај стоји пред једном грозном сликом разарања, искоришћавања и робовања. Ко студира дела националсоцијализма, тај види свуда оздрављење, изграђивање и нови поредак. Бољшевички погледи на свет проповедају класну борбу и траже власт диктатуре пролетаријата у свету. Националсоцијализам проповеда народносну заједницу, поштовање пред сваком народношћу која хоће да се изграђује, нов поредак Европе и задовољење света. Не може бити сумње у то, која страна мора да победи.

Адолф Хитлер је своју основну идеју о народносној заједници стекао још у својој младости, посматрајући народне разлике у Аустро-угарској монархији пре 1914 године. Он је од 1914—18 искусио, у другарству и највећој пожртвованости немачких војника, позитивну страну ове основне идеје. Он је са видовитошћу једнога генија спознао у снагама крви и народности основни закон човечјег живота. Овим сазнањем постају политика

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

www.unilb.rs

и историја — иначе тешко разумљива испреплетеност и многострукост догађаја — један ток по унутрашњим законима, и нужан резултат у борби опречних народних снага.

Делатност крви или душе расе нарочито је разлагао Алфред Розенберг, овлашћеник Фиреров за васпитање погледа на свет, а сада и министар Рајха за пређашње совјетске области. Розенберг је у делу „Мит XX века“ доказао дејство расних снага на историју. Тако он, на пример, показује како је нордијска стваралачка снага дала облик „духовном лицу земље“. Тако од каже на једном месту (стр. 114, издање од 1939): „Ако бацимо поглед уназад од најдаље прошлости па до најближе садашњости пружа се пред нашим очима следећа многострукост облика нордијске стваралачке снаге: аријевска Индија дала је свету метафизику која по својој дубини није ни до данас достигнута; аријевска Персија испевала нам је религиозни мит, чијом се снагом још и данас ми сви на-пајамо; дорска Јелада дочарала је лепоту на овом свету, каква никада више није остварена у таквом миру и савршенству; италски Рим показао нам је формалну државну стегу, као пример, како се једна људска заједница која је угрожена, мора да формира и брани.

А германска Европа обдарила је свет најсветлијим идеалом човечанства: учењем о вредности карактера као основном све моралности људске, као песмом над песмама, највишим вредностима нордиског бића и идеји слободе, савести и части”.

Још јаче делује историјски доказ народне расне душе код супротног примера Јеврејина. Тако Розенберг каже (стр. 265): „Премда готово код свих народа света религиозне и моралне идеје и осећања коче чисто нагонску самовољу и необузданост, код Јевреја је обрнуто. Тако видимо од пре 2500 година увек исту слику. Жудећи за благом овог света иде Јеврејин од града до града, од земље до земље и остаје тамо где наилази на најмањи отпор за своје прљаве трговачке послове. Њега гоне, он се враћа, једно покољење пропада, друго почиње незбуњено исту игру. Опсенарски, напола демонски, смешан и уједно трагичан, презрен од сваке праве вредности, а ипак осећајући се недужним (јер је неспособан да разуме нешто друго осим себе самог), иде Ахасвер као син сатанске природе кроз историју света. Вечито под другим именом, па ипак увек исти, вечито убеђујући у истину, и увек лажући, вечито верујући у своју „мисију“, а ипак потпуно неплодан и осуђен да буде паразит”.

Упознавање и разјашњавање немачком народу разорног дејства Јеврејина у Немачкој, морало је бити највећи задатак националсоцијалистичког покрета, јер је јеврејско завођење било нај-

битнији узрок немачког пораза 1918. Када су немачки војници побеђивали на свима фронтovima, а нарочито у Русији, латио се Јеврејин у Немачкој свога заводничког „просвећивања” тврдећи и доказујући радницима, сељацима и војницима: „Ви се у овоме рату борите, радите и гладујете за капитализам и милитаризам, а тиме се борите за своје властите противнике. Поседници и индустријалци воде овај рат за свој капитал и свој добитак. Али то су они исти експлоататори који вас, раднике и сељаке, гуле и дозвољавају да кулучите и гладујете. Да сте ви политички паметнији, ви бисте одбацили оружје, обуставили рад, саботирали оружање, штрајковали у фабрикама муниције! Јер када би тада капиталистичка класа изгубила свој рат, победио би народ радника на свима линијама!” Ово јеврејско хушкање довело је, као што је познато, до штрајка међу радницима муниције, до црвених побуна и напоследку до општих револта у новембру 1918. Резултат, наравно, није била победа него страشان пораз немачког народа, који је своју слабост годинама морао да трпи и окајава. С друге стране Јевреји у Немачкој су дошли до своје победе, јер су врло брзо добили у своје руке капитал, против кога се тобоже борило, а тиме и привреду и посед. Јевреји су се увек у својој историји показали као људи који „вечно убеђују у истину, а увек лажу”.

И још један последњи пример као доказ за народносна стваралачку снагу, која стално остаје иста у односу на поједини практични циљ. Тако каже даље Розенберг (стр. 453): „Једном је сањао нордијски дух на Средоземном мору у Јелаци о близини сунца, о лету људи преко Олимпа. Ова чезња створила је драму о Икару. И она је умрла као он, да би се на другом месту вратила у живот. Сањарећи слао је човек сунчане виле и амазонке кроз ваздух при бури и лошем времену, видео Валкире како се изнад њега гоне и преносио себе самог у бескрајно пространу Валхалу. Исконска чезња поста слика у Виланду ковачу, нестане још једном, да би у Леонардовој соби поново оживела. Из слике песникове постаде воља која се практично оваплотила. Јако човечанство већ је било ухватило природу и вребало јој законе са погледом господарским који служи. Али још увек је било сувише рано. Четири стотине година доцније латили су се тога опорог проблема исти они, који су сањали о лету човека. Материја је овога пута била савладана, плански скупљена у укроћену енергију, нађена моторна снага која гони напред. И једног дана полете ваздухом сјајна, брза и за управљање способна сребрна ваздушна лађа, као остварени сан многих хиљада година. Облици остварења били су друкчији

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

него што су их замишљали они који су први о томе сањали, техника је била и остала везана за време, али душевно заповеднички потстрек био је оио вечито, она необјашњива воља која поставља циљ и савлађује земљину тежу."

Овај тајанствени погон расне душе, утеловљује се у великим личностима народа, у вођама, песницима, проналазачима и васпитачима, који онда стварају историју из заједнице свога народа. То је друга основна мисао националсоцијализма: присна веза између народа или расне душе и личности или вођства. Као вођа народа јавља се велика личност која наследством потиче из најздравије снаге народа и вољно налази своје испуњење у служби за народ. Једна таква личност вође, која се карактеристично остварила у Адолфу Хитлеру, претставља највећу супротност једном диктатору, такође и „претставнику народа“ демократског стила. Она се може поредити само са старим самоизабраним херцогом германских племена. Фиреру у његовом народу није потребна насилна владавина, као неком диктатору. Он има за собом целокупност вредних стваралачких снага свога народа као добровољну пратњу, на супрот демократском државнику који зависи од случајне већине у парламенту, или скривене игре интрига финансијских група у позадини партија. Немачки облик владавине националсоцијалистичког државног вођства је дакле супротност Стаљиновој бољшевистичкој диктатури и плутократској назови демократији у Енглеској и Сједињеним америчким државама. Целокупна политичка активност немачког човека усклађује се у Фирерово гледање на свет и његову вољу. Националсоцијалистичка партија ради стално на васпитавању свих Немаца за ону народну заједницу и једнодушну спремност за жртве, која се у овој тешкој животној борби захтева од сваког појединца.

То је било прво начело које је Адолф Хитлер морао да улије очајном немачком народу, уморном од борбе после 1918 године: цео живот је борба! „Ко хоће да живи, нека се дакле бори, а ко неће да се бори у овом свету вечите борбе, тај не заслужује живот.“ Кад су Немци још ишли за марксистичким паролама „никад више рат!“, онда је Хитлер у својим говорима и у својој књизи доказивао и доказао Немцима да је сва њихова невоља после 1918 била само природна последица капитулације. Он је показао како свуда у природи бесни стална животна борба у којој су жива бића божанском вољом приморана да се бране и пробијају. У тој борби треба да се уништи оно што је нездраво, кукавичко и слабо, да би се пробила и све снажније развила здрава врста и јак живот. Свест о властитој вредности, а тиме и одговорност према

www.nsdp.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

једном вишем принципу стварања претставља праву суштину личне и народне части. Из ње проистиче полагање права на слободу, рад и хлеб, као год и, основ за све остало, па и за право на властиту груду. Тако постају основне паролe националсоцијалистичког народног васпитања: „крв и земља, слобода и част, рад и хлеб”.

Најважнији предуслов за такво васпитање немачког човека за националсоцијалистички животни став је та крвна основа, наследна припадност немачком народу. Националсоцијализам је савладао грешку прошлости која је веровала да се из сваког човека може да извуче све, одговарајућим васпитањем, просвећивањем, науком и образовањем. Ми смо, напротив, убеђени да се сва велика дела и прегнућа могу само тада пробудити и постићи, ако је човек већ својим рођењем наследио одговарајуће наклоности. Као што се од Јеврејина, наклоњеног лупштву, не може васпитањем створити частан и веран управитељ, тако се за херојска дела може васпитати само народ који води порекло од храбрих предака. Обрнуто, може додуше херојски настројен народ да се свесним завођењем и хушкањем доведе до класне борбе и погрешног постављања народносног и животног циља. Тако је немачки народ допустио да га Јевреји и њихови демократски трабанти доведу до пацифизма, до класне борбе и унутрашњих партијских размирица. Тако су у немачкој историји свештеници разних конфесија и секти дотерали разлике у религијама готово до братоубилачког рата.

То је све морао националсоцијализам да победи. И он је победио. Препирање, духовна колебљивост, конфесионална расцепканост, сукоби привредних интереса, личне и суседске разлике, разлике порекла — све је то данас устукнуло пред огромним другарством у гигантској борби коју су против целог немачког народа распалили бољшевици и плутократи под јеврејским окриљем. Немци, који су 1918 веровали у све само не у себе саме, који су се ухватили на пропагандне лажи Јевреја у земљи и непријатеља споља, који су лажним обећањима америчког „апостола мира”, Вилсона, поклонили бескрајно поверење и стога драговољно положили оружје, да би онда понижени Версајским диктатом — ти исти Немци су данас увидели своје тадашње слабости и грешке. Они су доживели и били сведоци догађаја како се под Адолфом Хитлером савладао незапосленост и привредни слом из 1932, како се у Немачку уселило право, мир и ред и како су људи и синови нашег народа извојевали неупоредиве победе. На тај начин је вера и другарска верност првобитно малог националсоцијалистичког покрета постала јака вера и чврста непоколебива вер-

ност читавог народа. Ову душевну сигурност и снагу наши непријатељи још увек потцењују или је сасвим превиђају. А она је најважнији узрок свих досадашњих успеха и даје најсигурније јемство за нашу коначну победу.

Немачка победа ће, према националсоцијалистичком гледању на свет, створити ново уређену Европу и разумну заједницу свих позитивних народних снага. Јер као што националсоцијализам унутра поставља за циљ расно здравље, народну заједницу и социјалистичку сарадњу свих, тако он и споља признаје народе као живе мисли божје, Европу као судбинску заједницу беле расе, а нарочито нордијске крви, сарадњу европских народа као облик економског и политичког разума. Овај спољнополитички циљ већ је 1925 године Адлфред Розенберг у свом „Миту“ (стр. 675) овако наговестио: „Није интернационални „приватни синдикат“ (Ратенау), нити су светско привредни трустови, изнад свих народа, циљ и „смисао светске историје“, нити је савез народа без расне припадности то што нордијско-немачка обнова има да објави у европском и светско-политичком погледу, него су то расно одређени државни системи који стоје један према другом у симбиози (животној заједници)“.

Исто онако као што је и немачка народна заједница од 1914—18 настала као другарство на фронту, а која се у овом рату од 1939 морала тако неупоредиво да потврди, тако исто и европска народна заједница није само жељени дипломатски замишљени циљ, него већ сада видљива политичка неопходност за одбрану заједничких животних интереса, како према животињском бољшевичком поробљавању човека, тако и према плутократском искоришћавању од стране финансијског империјализма, оруђа британских и америчких Јевреја. Другарство на фронту, заједница свих жртава у крви и увиђавност свих снага вољних за изградњу, осигураће и позитивну повезаност ове нове Европе.

Густав Месершмит

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unilib.rs

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

МОЋ ДУХА

НЕКОЛИКО ОГЛЕДА ИЗ СУГЕСТИЈЕ И „УСЛОВНИХ РЕФЛЕКСА”

д-р Филип Медић

Патолошка физиологија своди све органске болести на три узрока: механичку позледу, тровање и заразу. Сем ова три, не постоји више ни један други узрок који би могао извршити неку физиолошку или анатомску промену на нашем телу.

Међутим чињенице спонтане сугестије, многобројни огледи са сугестијом као и огледи са т. зв. условним рефлексима, доказују непобитно да је душевни чинилац односно мисао исто тако способна да изврши промене на људском телу као и ова три узрока. Мисао може да убоду као ексер, да

опече као ватра, да охлади као лед, да отрује као отров, да произведе све оне промене које може ма који микроб да произведе. Штавише мисао може да спречи нормално дејство ова три узрока. Сем тога она може то дејство да преобрати у неко друго које се жели да добије, а које нормално тај надражај не може да изазове. Убод игле нормално изазива бол, али — под извесним условима — мисао може учинити да он изазове задовољство. Хладан предмет нормално даје осећај хладног, али — под извесним условима — мисао може учинити да он опече, итд. Најзад мисао може учинити да и фиктиван надражај изазове ефекат који се хоће. Истина, има научника који ове чињенице не прихватају. Али то су само они који *a priori*, без претходног испитивања, одбацују све оне чињенице које не могу довести у склад са својим научним гледиштима или које захтевају једну темељну ревизију тих гледишта. Зато нам ваља са неколико примера показати да мисао заиста може да изврши физиолошке и анатомске промене на организму, и да то нису чињенице које не достају тим научницима, јер чињеница не само да ту има у изобиљу већ их има и таквих које се доживљују готово свакодневно.

Шта може бити свакодневније од емоција које, као неки зао дух, прате људски живот од колевке до гроба, а које не би

ни постојале за нас кад не би изазивале поремећај физиолошких функција: дисања, крвотока, рада жлезда, целог организма. То је уосталом суштина физиолошке теорије емоција. Наведимо само, примера ради, неке од тих поремећаја које може да изазове код мање отпорних особа оно што се у психологији назива изразом *емоција-шок*, тј. емоција изазвата једним изненадним и врло интензивним надражајем, као што су удар грома, експлозија, пуцањ пушке, револвера, итд. Овакве емоције могу изазвати инхибицију срчаног рефлекса, што повлачи за собом тренутну несвестицу и стезање крвних судова мозга са падањем у несвест или само слабошћу у ногама, грчеве у стомаку и цревима са проливом, попуштање бешичног сфинктера са непосредним мокрењем, грозничаво дрхтање са хорипулацијом (кокошијим месом), итд. Радост, туга, гнев, страх, производе исте ове промене са извесном варијацијом која зависи од природе емоције. — Емоције имају најјачи одјек на срчану функцију. Многи трајнији поремећаји ове функције најчешће су последица емоција. У извесним случајевима, емоције могу да поремете крвоток у толикој мери да проузрокују смрт. Један савремени физиолог каже да депресивне емоције „смањују количину белих крвних зрнаца, обарају артеријални притисак, модификују крвни серум”, и да је израз *имати злу крв* буквално тачан. Он одлучно тврди да „мисао може да изазове анатомске и функционалне промене у ткиву и органима”.

Као један од доказа утицаја сугестије на организам наводе се и тако звана „чудотворна исцелења”.

У свима епохама и код свих народа било је чудотворних места где су се одигравала исцелења од најразноврснијих болести код којих званична медицина није могла ништа да учини. Нека од таквих места постала су чак и славна, и о њима постоји чак и прилична литература. Такав је био старогрчки храм Асклепион у Епидуру, такав је и данашњи Lourdes у Француској који је сав искићен носилима, штакама, спомен плочама исцељених. Сва су се та излечења изводила стварно вером болесника да ће ту бити излечени, тј. аутосугестијом.

У групу ових исцелења спадају и она која се изводе помоћу молитава. Успехом овог начина лечења нарочито се рекламира религијска секта „Хришћанска наука”, коју је основала у Америци, 1864, Немица Е. Веcker, и која учи да је Бог једини стваран, да је све материјално дакле и болести нестварно, да су болести последице грехова и да их треба лечити молитвама. Припадници ове секте скупљају се у колективне молитве, на којима се оглашавају постигнути резултати са прошлог скупа, што дејствује

сугестивно на присутне. И ова дакле исцелења се свде на веру тј. на аутосугестију.

Овде спадају и она исцелења која су, у свима епохама, без икаквих медикамената, постизавали незванични лекари, и то код болести где званична медицина није могла ништа да учини. Један савремени психолог описује начин на који су ови „чудотворни исцељивачи“ вршили своја лечења. Увек су они то изводили уз један ритуал, необичан и нелогичан, који је давао утисак неког чуда, што је код болесника стварало веру у њихову моћ. Дакле, и они су покретали аутосугестију код болесника. Позната су мистериозна лечења која је у масама изводио у своје време бечки лекар Месмер и која је он објашњавао флуидом који еманира из људског тела. Он је своја лечења вршио чак и на даљину. Али један од највећих модерних мајстора сугестије, који је, све до пре десетак година, на својим чувеним колективним сеансама хиљадама и хиљадама повраћао здравље, доказао је да су та мистериозна „лечења на даљину“ у ствари лечења помоћу аутосугестије. Тако, на пример, овај сугестионер каже болеснику да ће мислити на њега сваки дан у одређени сат, а од болесника захтева да се сваки дан у речени сат концентрише и стави у духовну везу с њим, како би могао осетити ефикасност његова лечења. Болесник тачно извршава како је уговорено, док сугестионер у заказани сат, ради у башти или пеца рибу, па ипак, после извесног времена, болесник бива потпуно излечен. Сва дакле, тако звана „чудотворна исцелења“, свде се на аутосугестију.

Па чак и у обичном лечењу сугестија игра видну улогу. Болесник који не верује у дејство лека, он сугестијом умањује то дејство или га чак потпуно неутралише. Исто тако код болесника који верује у ефикасност лека, може лек бити сасвим привидан па ће ипак одиграти своју лековиту улогу. Један немачки писац наводи један врло интересантан случај оваке врсте: Болесник који пати од астме и кога је изненада спопало гушење у сну у једној хотелској соби, „дигао се сав ужаснут, тражио као избезумљен шибице које никако не може да нађе. Хтео би да увлачи снажно спасоносни ваздух. — Боже једини, где ли је прозор? Ох! ови хотели трећег реда! Ваздуха, ваздуха! — Тумарајући, најзад наиђе на неку стаклену површину. Нема кваке. Не мари ништа. Звизне песницом о стакло, комади полетеше доле, а он дубоко поче да удише ваздух, дубоко, са пуним плућима. Артерије му почеше спорије да бију у слепочнице и, затим спасен, опет леже. Сутрадан гост добија рачун за разлупано стакло од сата.“ Данас се дају експериментални докази о дејству сугестије на рад срца и крвотока: убрзавају се и успоравају

срчани откуцаји и кривуља тих промена бележи помоћу сфигурографа; нису чак ретки случајеви изазивања пликова и цурења крви на одређеном делу коже. Уосталом, све ове промене могу многе особе да изазову саме на себи, аутосугестијом, тј. дејством једне персистентније претставе убрзавања и успоравања срчаних откуцаја.

Један немачки лекар, пред једним великим скупом колега, притискује о длан једне жене, стављене претходно у хипнотично стање, један металан новац, са речима да је новац загрејан и да ће је опећи. Жена испољава видне знаке бола и после неколико тренутака добија на истом месту длана један црвен печат у величини новца, а нешто доцније, на средини печата појављује се једна бела мрља која се за 30 минута преображава у плик.

Један немачки професор медицине износи своје експерименте са аутосугестијом и њеним дејством на механизам порођаја. Он се интересовао за извесна питања у вези са порођајем. Зашто се наиме порођаји дешавају у већини случајева у одређени дан, а не раније или доцније, и зашто се дешавају у већини случајева дању а не ноћу? Он је о том имао једну своју теорију коју је хтео експериментално да провери. Та његова теорија полази од једне добро познате психолошке чињенице: да за време спавања мали, сасвим безначајни, надражаји изазивају врло интензивне осећаје и емоције, које често прекину спавање. Свест дакле за време спавања претерује, увеличава, прави од муве медведа. То долази вероватно отуд што за време спавања чула више мање обуставе везу са спољним светом и свест за време спавања постаје више свест организма него спољњег света. Отуд долази да најмањи надражаји из области фетусног животног простора, који можда у будном стању не би били ни опажени, изазивају у свести врло јаке осећаје. Мозак на ове осећаје реагује на тај начин што преноси импресију на одговарајуће нервне механизме кичмене мождине који врше потребна скупљања и ширења одговарајућих органа у циљу уклањања надражаја. И тако се ставља у покрет цео механизам рађања. — То је дакле теорија тога професора. —

Ми сад знамо зашто се порођаји дешавају у већини случајева ноћу а не дању. Они дакле осећаји који би по својој јачини дању остали неопажени, ноћу (они) достижу толики интензитет да покрену механизам порођаја. — Ако би сугерисани осећаји могли да изазову порођај — а по правилу то би требало да буде, јер сугерисани осећаји имају сав карактер стварности као и реални — онда порођај не би морао нужно да буде везан за нормалан рок, јер се може да изазове кад се хоће, тј. кад се ти осећаји сугеришу.

Да би то доказао, он је узео једну младу жену на својој клиници, ставио је у хипнотичко стање и сугерисао јој да ће се породити на три недеље пре нормалног рока, и то при дубоком спавању, безболно, тако да неће ни знати да се породила. За тим јој је добро учврстио у главу осећаје које ће при том да осети, одредио јој је време кад ће да почне са порођајем и кад ће да заврши. Жена је имала, наиме, да се успава у четвртак у 2 часа по подне, и то тако дубоко да је никаква ларма није могла да пробуди сем његова гласа и једног другог професора, а с порођајем је имала да отпочне ноћу између четвртка и петка и да га заврши у петак у 12 часова. И збиља, жена је тачно према датој сугестији извела порођај при спавању, и то тачно у подне. Професор, позван телефоном на готов чин, нашао је жену у дубоком сну, са дететом поред ње. Кад ју је пробудио, није знала да је родила дете.

Ови безболни порођаји у хипнотичком стању не претстављају данас једну ретку и изоловану појаву. Лекари данас све више прибегавају хипнотичкој сугестији у овом циљу. Проф. J. H. Schultz у своме делу (Hypnose-Technik 1939), наводи велики број немачких лекара који већ у велико практикују хипнотичку сугестију при порођајима, и то са сећањем или без сећања после буђења.

Један савремени психијатор наводи случај жене, зване Розе, коју је ставио у стање хипнозе и у том стању сугерисао јој да се налази у месецу априлу 1886, тј. повратио је у прошлост само за две године, тек да види да ли ће какве промене у њеном сензибилитету да се појаве. На његово велико изненађење жена је одмах показивала све симптоме порођаја. Почела је да јечи, није могла ићи, осећала се врло уморна, трбух јој се одједанпут надуо и изјавила је да се налази пред порођајем. Он ју је наиме нехотице пребацио у период њеног живота када је стварно била пред порођајем, и она је сад овај период, у хипнотичком стању, почела да преживљује, остварујући сугестивно своје успомене.

Један швајцарски лекар испитивао је начине на који девојке једног швајцарског кантона уклањају брадавице и преносе на другог. Он је дошао до закључка да се у већини случајева брадавице уклањају аутосугестијом, и то у врло кратком времену, обично у два минута¹⁾

¹⁾ Поменимо узгред да у једном домаћем медицинском лексикону стоји под изразом „брадавица“, да се брадавице уклањају сугестијом, тј. „треба само веровати да ће проћи“, док се у истом лексикону, под речи „сугестија“, не признаје физиолошко дејство сугестије.

www.nsl.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

Аутосугестија може да изведе још много компликованија и заманија дејства на организам. Један немачки научник, чија су запажања увек инспирисала највеће поверење, наводи занимљиве примере утицаја сугестије на развиће фетуса.

Први пример је случај једног човека који се, за време док му је жена била у другом стању, удварао једној девојци из суседства. Дете, које је жена родила, личило је, црту по црту, на девојку из суседства којој се муж удварао. Други је случај једне жене која је, за време док је била у другом стању, била обузета предосећањем да ће дете које буде родила личити на статуу заштитника града, која је била у цркви. И збиља, дете које је родила, и које је доцније постало виноградар, личило је у длаку на поменути статуу.

Али нарочито је занимљив пример који износи један швајцарски лекар по народности Немац. Реч је о једној жени коју је муж, док је била у другом месецу трудноће, упознао са једним својим пријатељем чији је леви кажипрст био тако деформисан да је личио на лавовску канџу. Деформисаност је наступила као последица згњечености прста. Жена је при првом погледу била јако импресионисана изгледом прста. И сваки пут кад би тај пријатељ долазио код њих у посету и остао на вечери, била је ужасавана при помисли да би могла родити дете с таквим прстом. Толико би је страх и језа обузимали при опажању прста да је њен муж био принуђен да замоли пријатеља да не скида рукавицу са те руке за време вечере. Ствар интересантна, жена је родила дете са истим кажипрстом леве руке какав је био у пријатеља.

Горњи примери доказују да психички фактори могу имати утицаја на фетусни процес. Може бити да многе ствари, које се погрешно приписују некој фаталности наслеђа, нису баш ништа друго него страх од наслеђа, јер горње чињенице нас обавезују да верујемо да се дете заиста роди са неком цртом од које је мајка за време трудноће нарочито страховала да би се могла догодити.

Један немачки лекар испитивао је улогу сугестије код разних метода лечења плућне хроничне туберкулозе и констатовао је да сви методи лечења, без обзира на природу медикамената, дају готово исте резултате, дају најме исти проценат побољшања, исти проценат излечења, стационараних стања, као и погоршања, и то сви у истом времену, тј. у року од 3 недеље. Сваки нови метод лечења хроничне туберкулозе, под условом да није штетан по организам, раван је резултатима свих других метода лечења. Нема дакле специфично антитуберкулозног метода лечења. Онај метод који би имао право да се тако зове, морао би да помери, у правцу на боље, и проценте и време досадашњих метода.

Који је разлог да различити методи лечења дају исте резултате? Разлог је, уствари, врло прост. Сваки метод лечења, примењен од стране лекара који има веру у своју терапију, развија код болесника увек исти психолошки фактор лечења. Болесник се, наиме, пусти сугерисати од лекара, и то је стварно сугестија, душевни фактор који се бори против болести.

Још речитији је експериментат једног другог лекара који потпуно потврђује резултате испитивања првог. Овај лекар је наиме издвојио на својој клиници болеснике плућне туберкулозе са истим стадијумом развића болести и саопштио им радосну вест о једном великом проналаску учињеном на пољу лечења туберкулозе, који ће убрзо учинити крај њиховој болести. Тај нови лек претставио је под именом „антифимоза”. У ствари, он је давао болесницима обичне поткожне инјекције физиолошког раствора (тј. сланкасте воде у сразмери 0,9 : 100), и то по 1 см³, у серијама по 5 инјекција. За цело време овог сугестивног лечења вршена су и бележена детаљна посматрања. Резултати су били ван сваког очекивања. Већ после првих неколико дана болесницима се повратио апетит, смањио кашаљ, избацавање шлајма, ноћно знојење као и други телесни знаци плућне туберкулозе, и за исто време су добили у тежини од 1.500 до 3 кг. — После подужег прекида са давањем инјекција, учињеног у циљу да се што јасније издвоји улога сугестије, сви симптоми поново су се повратили.

Из ова два примера се јасно види да су медикаменти споредно, а психички фактори све. Али из тога ипак не следује да медикаменте треба одбацити. То се бар не може препоручити онима који верују у медикаменте, јер за њих су медикаменти нужан услов за изазивање сугестије. Сама сугестија без медикамената код њих не би имала дејства. — Зато ова два лекара справом закључују кад кажу да су најбољи лекари туберкулозе они који поседују не само стручно знање актуелних принципа борбе против туберкулозе већ који поред тога поседују и једно продубљено знање психе својих болесника, они дакле који могу кроз своју медицинску терапију да врше на болеснике и један велики сугестивни утицај.

Моћ психичког фактора испољава се нарочито у лечењу органских болести помоћу т.зв. методске, планске сугестије. У литератури која расправља проблем сугестије сусрећу се безбројни примери излечења помоћу сугестије, тј. помоћу душевних фактора. Изнећемо, примера ради, само два случаја ове врсте, која износи, из сопствене праксе Д-р L. Müller из Barmen-a (Немачка). 1) Госпођица N. Z., 29 година стара; седам пута оперисана због слепог црева; пати од формирања жучног камена; од чира

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

у стомаку, због чега је морала да буде оперисана; од оболења доњег трбуха; операција материце. Остала отварања трбуха била су због гастроентероптозе (спуштености црева и стомака) и због растављања срашћености. Није потребно рећи у каквом се физичком и душевном стању налазила г-ђица Z. Dr. Müller признаје отворено да је више волео да му не долази. Сва средства била су исцрпена: медицинска терапија, диатермија, зраци x, висинска хелиотерапија, масаже, бање, дакле све. Једнога дана кад је болесница дошла, Dr. Müller се реши да примени метод сугестије. Давао јој је сугестије, у стању лаке хипнозе, сваког другог, затим трећег, а после петог дана. Девојка је такође код куће практиковала аутосугестију коју је врло добро схватила. После два и по месеца девојка је била потпуно излечена, могла је без тешкоће да пешачи шест и по часова дневно. Болове главе и трбуха могла је тренутно сугестијом да уклони. Добила је много у тежини и расположењу.

2) Случај нервне природе. — г. W., полицијски писар у В., болује од тешке бронхијалне астме. Последње две године лечио га је Dr. Müller медицинским методама. Приликом последњег напада имао је тако јако гушење да је постојала опасност за живот те га је Dr. Müller послао у болницу, где је остао 4—5 недеља. По изласку из болнице дошао је опет код D-ra Müller-а са новим нападом астме. Сад га је Dr. Müller почео лечити методом сугестије. Први дан чисто теоријска настава, затим три дана сугестивне терапије у стању лаке хипнозе. Излечење после прве сеансе. Али, и поред тога, Dr. Müller му је дао још три сугестије у времену од шест недеља. После неколико месеци понова га је видео; резултат је потпуно одржан.

Безбројни су примери дејства сугестије на организам у психолошкој литератури која третира проблем сугестије. Поменимо још неке од ређих и егзотичних случајева. — На првом месту случајеве *дермографизма*, где се духовна слика оцртава на кожи особе. Наводи се случај једне девојчице којој се решење проблема који је решавала, појавило на кожи. Исто тако франпантан је случај једне жене чије се дете играло са веригама које су висиле над огњиштем. Вериге су се откачиле и у мало што нису одрубиле детету главу. У истом моменту мати је приметила призор и одмах, на одговарајућем месту њеног врата где је дете требало бити погођено, произвео се један црвен пупчаст круг који је трајао неколико сати. То је јединствен пример сугестије појачане емоцијом страха.

Један савремени психолог износи случај Розе, којој је у хипнотичном стању направио отисак са дукатом на челу. Затим

узима руку Розе са речима: „Ево вам сад дукат па направите сами поред овог отиска један други отисак.” У ствари он јој није ставио у руку ништа, па ипак Роза носи руку на чело, чини притисак и оставља исти отисак као онај извршен са стварним дукатом.

Овим дермографским појавама сличне су и тако зване појаве *стигматизације*. Има наиме мистичних, религиозно ненормалних особа, које се могу аутоугестијом у толикој мери асимилувати, идентификовати са Христовим распећем да на одговарајућим местима свога тела изазову исте ране као што је то на Христовом распећу. То су дакле оне које могу аутоугестијом да управљају крвотоком на такав начин да се њихова крв концентрише у толиком степену да провали кожу и почне цурити на истим местима тела као што је то на Христовом распећу. Полулегендарне су већ личности ове врсте St. Thérèse, Mme Guyon, Louise Lateau, Catherine Emmerich, Madeleine, итд. Случај ове последње један савремени психолог описује са свима могућим мерењима и прецизностима. — Истина, треба приметити да овај психолог инсистира много на физиолошкој диспозицији Маделене, на њеној органској болести леђне мождине, вероватно *syringomyelie*, али ипак он признаје да све то, без идеје круцификације, не може да објасни распоред стигмата.

Поменимо још и факт „*сугестија која убија*”. Ово не треба да нас чуди, јер ми већ знамо из горњих примера да сугестија може да добије толику моћ над организмом да управља свима његовим функцијама, а нарочито је велик њен утицај на срчану функцију. Код извесних примитивних народа постоји веровање да онај који дирне неку светињу, неки објекат који се сматра „табу”, има да умре због свог акта скрнављења светиње. И интересантна ствар, то веровање увек се испуни.

На Новом Зеланду, поглавица једног племена остави остатке свога ручка на улици. Један млад, снажан и огладнео роб примети ове остатке и почне да их једе. Још последњи залогач није ни довршио кад изненада би прекинут од стране једног посматрача који му рече какав је злочин себи ставио на терет. Чим је то чуо, роб је одмах у страховитим грчевима пао на земљу и сутрадан при заласку сунца умро је.

Једна жена из племена Маоги на Новом Зеланду јела је неко воће за које је после сазнала да потиче са једнога места које се сматра „табу”. Крикнула је, пала на земљу и сутрадан у подне, за 24 сата била је мртва.

Упаљач за лулу једног маорског шефа проузроковао је смрт, само у једном дану, више особа. Шеф је наиме изгубио упаљач,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

www.цркви су га нашли и служили се њим палећи своје луле. Кад су сазнали ко је сопственик упаљача, сви су умрли од страха, од сугестије помогнуте религиозним страхом.

Наводи се случај једне калуђерице која се разболела у зиму и легла у кревет. Чула је, или бар верује да је чула, како је лекар прошапутао у суседној соби: „Она неће прећи април!” Ова се је идеја тако снажно усадила у њену свест да је сваком посетиоцу који је долазио к њој говорила, слежући раменима, да не ће преживети април, да она то осећа. Међутим, ипак се подигла и опоравила. Али чим је дошао април, одмах још првога, изгубила је апетит, понова легла у кревет, полако се гасила, док се коначно пред крај месеца није потпуно угасила.

Овакве изоловане чињенице могле би бити узете за чисте случајности, кад не би било сличних појава експерименталног реда у којима се непобитно утврђује сугестија као узрок који изазива смрт. Наводи се случај једног осуђеника на смрт, коме се саопштава да ће над њим бити извршена смртна казна на тај начин што ће му се извући крв у циљу научних испитивања. И заиста, осуђеник добија, у сваки уд, по један сасвим безазлен, убод игле, а у исти мах отвара се славина водовода из које почиње да цури вода. Осуђеник, слушајући како цури вода, верује да то цури његова крв и почиње постепено да умире.

Напослетку, метапсихичка литература обилује случајевима „предосећања смрти”, „наслућења смрти” која се реализују. Изгледа да је најприродније и најлогичније објашњење свих ових остварења аутосугестијом.

Најзад, моћ аутосугестије долази до највећег изражаја у тако званом *факиризму*, а нарочито у пракси Јога. Овде аутосугестија постиже пуну моћ над свима физиолошким функцијама. Ножем се пробада тело и крв не цури; рука се ставља на ватру и ватра не пече, итд., итд.

Сасвим скоро, два страна лекара, са својом студијом праксе Јога, изазвали су читаву сензацију у научном свету. Они износе аутентичне чињенице о утицају сугестије на физиолошке функције. Јога суверено влада свима физиолошким функцијама. Он рукује стомаком и цревима као ми руком. Он има толику моћ над сфинктерима да аналним сфенктером усисава воду у црева и доводи је чак у стомак, а рукујући бешичним сфинктером, Јога може да напуни бешику течношћу. Његова је моћ над крвотоком неограничена. Функцију дисања он може потпуно да обустави за извесно време и да се дâ жив закопати. У случају који наводе ова два аутора, и који је контролисан од лекарске комисије, један је Јога обуставио дисање за 10 часова. За многе ће ово изгледати

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

немогуће, али један прост оглед може сваког уверити о могућности ове чињенице. Измеримо максимално време које можемо остати без дисања. Рецимо да је то време минут и по. Узмимо сад седам дубоких удисаја и издисаја ваздуха. Измеримо после седмог издисаја поново време, видећемо да ће се оно сада готово удвостручити. — Редовним вежбањем и повећавањем броја дубоких дисања повећава се поступно и време које се може бити без дисања. Јоге, као што је познато, баве се вежбама дисања још од раног детињства, и зато је појмљиво да постижу резултате који нам изгледају невероватни. Уосталом, потреба дисања стоји у вези са количином угљене киселине у крви. Дубоким дисањем умањује се ова количина па самим тим и потреба дисања.

Јога може да спречи дејство отрова и микроба. Он уопште не познаје болест. Идеално здравље, које је само један појам а не стварност, за Јоге је, као што то наводе ови аутори, стварност. Зато је разумљиво да пракса Јога у најновије време изазива живо интересовање у круговима лекара, психолога и педагога. Рефлексиолошке лабораторије испитују ове појаве данас у светлости метода условних рефлекса. Промена ткива и функција под дејством психичких фактора данас је у овим лабораторијама обична и свакодневна ствар. Значајан је у овом погледу оглед једног савременог физиолога, који је тоном, дакле опажајем слуха, излечио 10 зечева од колере.

Ево како је овај физиолог извео свој оглед: Узео је 20 зечева. Сваког дана, у исто време, давао им је, у циљу имунизације, инјекцију антиколеричне вакцине, и у исто време производио је увек исти тон који су зечеви слушали. Имунизација је била потпуна — како је то анализа крвног серума показала — после 20 инјекција, дакле по 20 коинциденција инјекције са тоном. — Сада је он чекао да прође период имунизације. Кад се анализом уверио да зечеви нису више имуни, тада им је убризгао свима смртоносну дозу вирулентних колеричних микроба. Зечева је затим поделио у две групе, у свакој по 10. Једној групи давао је да слуша сваког дана у исто време, по један минут, исти онај тон који је слушала кад је примала вакцину. Код ове групе тон сам произвео је исту реакцију као вакцина, и ова група је оздравила. Друга, контролна група није слушала тон, и ова је угинула у класичном року од 6 часова.

Тон сам по себи никад не би могао изазвати реакције које изазива вакцина, али асоцијацијом са вакцином он је оспособљен за ове реакције, оспособљен дакле да игра улогу вакцине. — Овакви надражаји, који су претходном асоцијацијом са неким природним односно „апсолутним надражајем” оспособљени да про-

изводе иста дејства као тај апсолутни наддражај зову се „условним рефлексима”; условни зато што су рефлекси (односно реакција за коју су оспособљени) условљени претходном асоцијацијом са неким другим наддражајем који те рефлексе природно, сам по себи, изазива.

У рефлексолошким лабораторијама није то више чињеница егзотичног реда да се животиња отрује тоном исто тако као и морфином, само ако се претходно тон направи условним рефлексом. Исто тако, после извесног броја коинциденција са апоморфином, тон производи болест повраћања исто тако као и апоморфин. Обична светлост, дакле осећај вида, после неколико коинциденција са електричном струјом, производи одбранбени рефлекс ножног палца исто тако као и сама електрична струја. Итд., итд.

Као што се види, експерименти са условним рефлексима, као и они са сугестијом, подразумевајући овде и праксу Јога, јасно показују, на првом месту, да је дејство сваког наддражаја, свега оног што може да дејствује на организам, условљено нервним системом, психичким факторима. Нема наддражаја који би могао да изврши неку анатомску, физиолошку или душевну промену а да претходно о том не буде обавештен централни нервни систем. На руци чији би нерви били пресечени опекотина не би могла имати црвеницу и плик са течношћу исто као ни на лешу. Ове су појаве дакле церебралне односно психичке природе исто као и осећај бола који их прати. То су одговори виталног принципа на спољни наддражај.

На другом месту, експерименти о којима је реч јасно показују да витални принцип или дух може нормално дејство сваког наддражаја, био он „апсолутни” или „условни”, да поништи или преобрати у сасвим друго дејство. Хладан предмет, под извесним условима, тј. ако особа верује да је усијан, или ако је претходно, једном виšekратном коинциденцијом са усијаним предметом, направљен „условним рефлексом”, може да опече и да изазове на кожи локалне реакције: плик са течношћу. Сваки дакле наддражај може изазвати ма какву реакцију, какву дух хоће. Не постоји дакле апсолутна нужност у типу одговора на један дати наддражај. Истина, нормално дух одговара увек једним истим типом реакције на исти наддражај. Слатка супстанца изазива нормално тип реакције на слатко, али то није апсолутна нужност, она може под специјалним условима изазвати тип реакције на кисело или ма коју другу. — Наша нормална нужност и правилност у реакцијама на спољне утицаје није дакле фаталност којој се дух не може да одупре, није апсолутни детерминизам где би свака ре-

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

www.uns.edu.rs

акција индивидуе па чак и сама индивидуа била један ефекат спољне средине, као што то тврди материјалистичка теза. Ништа речитије не противречи тој тези него факат да дух може да поништи дејство једног т.зв. „апсолутног надражаја”, или да га преобрати у нешто друго.

А кад су у питању претставе и идеје, ту се тек моћ духа појављује у свој својој величини као једна права, активна, жива и слободна сила. Данас је доказано, као што смо видели, многобројним огледима, да мисао може енергично да дејствује на крвоток и пробаву, изазивање болести и оздрављења, да може чак да изазива пликове, опекотине, стигмате, да отрује, убије, итд. Истина, ове су појаве актуелно ретке и осамљене, али наука већ поседује кључ за њихову продукцију — ма да не још и њихово потпуно аналитичко излагање — али, такве какве су, оне остају научне чињенице експерименталнога реда. Али, ако их једног дана свака индивидуа, за свој рачун, буде могла производити, по вољи, онда ће то бити једна од најзначајнијих револуција коју ће икад наука остварити, револуција која ће значити остварење свих циљева медицине и педагогије, и која ће теоријским наукама о животу, биологији и психологији дати не само једну солидну теоријску подлогу већ и широке могућности практичних примена. Човек ће тада суверено да влада свим својим физиолошким и психолошким функцијама. — У актуелном стању науке не би било претерано рећи да ће моћи управљати чак узрастом, бојом, итд.

Познато је да доктрина „условних рефлекса” важи као једно изразито материјалистичко учење. Међутим једна сасвим летиична анализа чињеница које се дају у духу ове доктрине, открива нам у истој један од најснажнијих аргумената против материјалистичке тезе.

Др. Ф. Медић

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unibg.bg

О ЛЕПОМ

Д-р М. Борисављевић

Шта је лепо? На ово питање наћи ћемо у филозофској естетици многобројне и разноврсне дефиниције. Научна естетика одговара: *не знам*. Зашто? Зато што је лепо један појам, нешто апстрактно. Научна естетика се не бави појмом лепог, већ конкретним случајевима лепог, чињеницама лепог, естетичким феноменима, укратко *конкретно* — *лепим*, док се филозофска естетика бави лепим као појмом, т.ј. *апстрактно* — *лепим*. Један пример. По Платону, лепо се налази у хармонији и симетрији, а по Аристотелу у реду и симетрији.

Али, знамо ли ми више шта су то хармонија, симетрија и ред, него што знамо шта је то лепо? Не знамо. То би значило дефинисати један појам другим појмовима или, да се математичким језиком изразимо, решавати једну непознату другим такође непознатим. Други пример. Лепо је, по већини естетичара — филозофа, *јединство у различитом*. Оставимо на страну *contradictio in adjecto* да је јединство могуће међу разноврсним стварима, као и таутологију да је лепо јединство или хармонија, него се упитајмо: у чему би требало да се састоји то јединство (или хармонија) и каква би требала да буде та разноврсност, па да једно дело буде проглашено за лепо. Опет, решавање једне непознате другим непознатим, дефинисање једног појма другим појмовима и опет исто питање: шта је лепо . . . Ето како је у решавању овог проблема поступала филозофска естетика: она је појмовска, дискурсивна. Научна естетика поступа сасвим другачије. Она се, пре свега, не бави естетичким појмовима, ни дефиницијама тих појмова; отуда она не зна шта је лепо. Она се такође не пита: шта је симетрија, хармонија, ред, јединство или разноврсност, јер то су опет појмови. Научна естетика раставља те појмове на чињенице, на поједине конкретне случајеве лепог, симетрије, хармоније и.т.д. и покушава да их објасни, т.ј. да одговори: зашто су те конкретно лепе ствари лепе. Тако нпр. уместо да се бави *симетријом уопште*, т.ј. појмом симетрије, она

проучава поједине случајеве симетрије, почевши од најпростијег (н.пр. једне хоризонталне праве подељене једном вертикалом на две симетричне половине) и пита се, за сваки од њих, зашто је леп, т.ј. зашто нам причињава осећање задовољства. И, ако успе да их објасни, онда извлачи из њих оно што је опште, оно што им је заједничко, т.ј. формулише естетички закон о симетрији. Јер, крајњи циљ сваке науке, то су *научни закони*. Симетричне ствари су *лепе*; оне су, по Фехнеру, чак лепше и од „златног пресека”. То је тачно; ми то осећамо, ми то констатујемо. Али, то није довољно. Ми знамо за толике ствари да су лепе, ми толике ствари називамо лепима. Тако н.пр. од 2000 год. на овамо сви су се народи дивили лепоти једног Партенона. Али, знамо ли ми зашто су те ствари лепе, зашто је тај Партедон леп? Не знамо. Међутим, у овом питању налази се сав смисао, сва вредност научне естетике. Вратимо се на нашу симетрију и, пошто је научна естетика експериментална, учинимо следећи експеримент. Покваримо, намерно, симетрију наше линије и учинимо је да буде лежерно асиметрична. То ће сигурно изазвати *осећање незадовољства*; она више неће бити лепа, она ће бити *ружна*. Опет, само једна констатација. Али, зашто ће нам изгледати ружна, пита се научна естетика? Она има на ово питање да одговори исто тако као и на оно зашто нам је симетрична подела те линије изгледала лепа.¹⁾ Ако не успе да нам на та питања одговори, онда нема научне естетике; *она онда не постоји*. Јер, наука не постоји ако не *објашњава*, т.ј. ако није у стању да објасни узрок или зашто једног феномена. Задовољити се одговором, који дају поједини филозофи, да је лепо оно *што нам се допада*, а ружно оно што нам се *не допада*, било би не само јефтино, већ и таутолошки. Оно што се допада је лепо или оно што је лепо допада се, то је једно те исто. Најзад, у том случају, естетика као наука о лепом била би *потпуно излишна*. Јер, ми бисмо пред сваким објектом имали само да се запитамо: да ли нам се он допада или не допада и тиме би било све свршено. Тако ми, у ствари, у пракси и поступамо и то је сасвим исправно. Али, то значи само *констатовати* да је нешто лепо или ружно, док је циљ научне естетике одговорити на питање: зашто је лепо или ружно то што смо констатовали, осетили, судили као такво. Филозофска естетика која се не бави конкретним чињеницама лепог ово питање, сасвим природно, себи и не поставља. Њен проблем је, као што знамо, апстрактно — лепо, т.ј. појам лепог. Ово питање поставила је научна естетика.

(¹) Детаљна објашњења о симетрији и асиметрији налазе се у Уметничком прегледу (бр. 1—2, 1940 и бр. 4—5, 1940 год.)

www.ubk.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

Међутим, да ли је уопште појам лепог или, како би Платон рекао, идеју лепог могуће дефинисати? То је, као што ћемо видети, немогуће. Под лепим се подразумевају све, бесконачне по броју, манифестације лепих објеката у уметности и природи. Шта више, овај се епитет, ма да сасвим погрешно, придаје и стварима које немају никакве везе са естетиком. Тако н.пр. говори се о „лепој“ радњи, „лепој“ хируршкој операцији, „лепој“ машини, „лепој“ теорији и.т.д. Естетика се бави само лепим у уметности и природи, а по неким естетичарима, само лепим у уметности. Како су, рекли смо, манифестације лепог бесконачне по броју, како је, дакле, могуће дати једну једину дефиницију лепог? Пре свега, лепо се јавља у свакој појединачној уметности у безброј облика; затим, лепо се може посматрати са разних становишта. Овој последњој околности има се благодарити што у филозофији имамо толико теорија о лепом колико је било естетичара (рационалистичку, метафизичку, психолошку, социолошку, виталистичку, нормативну, мистичку и.т.д.). То је сасвим разумљиво и лежи у природи, појма лепог, као и сваког појма уопште. Шта је појам? Нико није тачније рекао од Канта: *то је оно што ми сами у њега стављамо*; оно што из самог мислећег субјекта произилази. Такво сазнање ако је у исто време нужно и општеважеће, Кант назива сазнање а priori. Ово последње је очигледно нетачно, *јер само научна или објективна сазнања могу бити нужна и општеважећа*, а никад филозофска или субјективна. Историја естетике то нам најбоље доказује; она је, у ствари, *историја естетских појмова* у које је сваки естетичар стављао оно што је замишљао. Отуда толика разноврсност и богатство естетичких система у филозофији. Међу њима нема никакве сагласности, јер сваки је од њих посматрао ствари са своје тачке гледишта. Један страни естетичар изјављује да је „фрапиран хаотичном разноврсношћу филозофских мишљења“. У истини, филозофи се не само не слажу у питању шта је лепо, него и у питању шта је естетика, па чак и шта је сама филозофија. Свуда су они у противречности. После свега, један обичан човек би узвикнуо: каква је онда та парадоксална наука; шта вреди онда филозофија; шта ми из ње можемо да сазнамо? Међутим, ево у чему је ствар. Оно што *јесте*, то је домен науке, а оно што ми *мислимо да јесте*, то је домен филозофије. Пре него што су људи мислили они су веровали, а пре него што су знали они су мислили. Религија је претходила филозофији, а филозофија је претходила науци. И данас, има људи који се бави науком, других који размишљају о науци; први су научници, други филозофи. Али, „*вредност филозофије, не може бити научна*. Оно што је, по самој својој функцији, *непроверљиво, не може имати вредност истине*“. Филозофија је,

по Новалису „Das Poem des Verstandes”. Истине филозофске имају за извор *мислећи субјекат*; оне су, дакле *субјективне*. То и објашњава њихову разноврсност и богатство филозофских теорија.

Из свега реченог, јасно је зашто је била немогућа једна једина дефиниција лепог. Да је то тако, нико није боље доказао од Платона у свом чувеном дијалогу „Велики Хипија или о лепом”. У њему је изнет један низ дефиниција о лепом. Све су оне једна за другом критички анализиране, али ниједна није као последња или дефинитивна усвојена. Тако, Платон најпре дефинише лепо као *конкретно* — *лепо* (лепа девица, лепа богиња, леп лонац, лепа кобила ит.д.); затим као нешто што *украшава* другу ствар (на пр.: злато, мермер итд.); затим као *одговарајуће лепо* (н.пр. кашика од урминог дрвета је лепша од златне, јер више одговара својој употреби); затим, лепо као богатство, привид, целисходност, корист, добро, чулно задовољство. Свака од ових дефиниција садржи један део истине, али ниједна сву истину. По Канту лепо је дефинисано помоћу ових четири дефиниција: 1. лепо је задовољство које даје један предмет, који суди наш укус без *икаквог интереса*; 2. лепо је оно што се допада *универзално и без појма*; 3. лепо (лепота) је *форма целисходности* једног предмета у толико у колико је она опажена у њему без претставе неког циља; 4. лепо је оно што је признато као такво *без појма* као објекат нужног задовољства. Могли бисмо навести и друге дефиниције лепог, али оне би нас такође увериле да је једна једина дефиниција лепог немогућа, као што је и у математици немогућа дефиниција *бесконачног*. Међутим, баш овој околности филозофија има да благодари за богатство и разноврсност својих естетичких теорија.

Наука је нешто друго; у научној естетици нема индивидуалних мишљења; наука је *објективна*. Отуда су *једино научне истине* *нужне и универзалне*. Филозофирати то значи мислити свет, т.ј. сазнавати ствари помоћу мислећег субјекта. Пошто је реч о лепом, т.ј. о естетичком феномену, филозофска естетика значила би: испитивати овај субјективни феномен опет субјективно. У научној естетици нема више личних мишљења, ни личности; она је *објективно изучавање субјективних феномена*. Научна, естетика је, до душе, још сувише млада; она је дело наших дана и због тога далеко сиромашнија од филозофске естетике. Па, ипак, она је успела да објасни добар број естетичких феномена, док филозофска није објаснила ниједан. Естетички феномен (лепо или осећање задовољства) резултира из односа објекта и субјекта; он је немогућ без једног од њих. Објект то је, за научну естетику, један надражај на који субјекат реагира; он је „леп”,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unibz.net

ако субјекат реагира осећајем задовољства. Ми га називамо лепим, иако један објект не може бити сам по себи и за себе леп, већ једино у односу на наше Ја. Исто тако ни кинин није сам по себи горак, већ само онда кад га ставимо у наша уста. Као што ствари нису по себи лепе, ни горке тако нису ни црвене, ни зелене. Боје су, објективно, разна треперења етра; та треперења су предмет физике, једне објективне науке. Субјективно, ми називамо црвено, зелено, жуто или плаво одговарајуће субјективне реакције на та треперења, одн. спољне надражаје. Према томе, рећи да је једна ствар лепа значи, у ствари, објективизирати наше осећање задовољства, т.ј. сматрати као да је сама ствар по себи лепа,¹⁾ иако она то није. Ствари су лепе само у односу на нас. Али зашто је једна ствар лепа? Одговор на ово питање треба тражити у субјекту, т.ј. у реакцији нашег централног нервног система на један спољни надражај (објект), који је у нама изазвао осећање задовољства. Естетички феномен је, дакле, један функционални, физиолошки феномен, који се преко чула саопштава мозгу. Чула и мозак су корелативни органи и велика је заблуда била веровати да има искључиво чулних феномена, као што су тврдили и Кант и сви досадањи естетичари. Тачно је: да су сви чулни феномени *церебрални*. Научна естетика је почела изучавањем чула и успела да тим путем објасни један низ естетичких феномена.²⁾ Њихово потпуно научно објашњење зависи од нашег познавања функције мозга, које нам је још и данас мало познато. Проучавање чула вида донело нам је откриће перспективе оптичко-физиолошке, која је заменила досадашњу погрешну геометријску перспективу и која нам је објаснила тајну лепоте грчке архитектуре и толико друге естетичке феномене архитектуре, који су досад били необјашњени.

Па ипак цео досадашњи рад научне естетике, коју смо основали, односи се искључиво на *форму* и елементе уметности. Једно уметничко дело је нешто више; оно има, поред форме, и своју *садржину*. Управо, немогуће је замислити једно без друго; форма и садржина су корелативни појмови. Кад је реч о садржини, онда се ради о *идеји* коју је уметник имао; форма је само сретство да би се та идеја *изразила*. Узмимо н.пр. „Стару жену” од Родена или „Материнство” од Каријера или „Хладноћу” од Блоша. То су три мајсторска дела уметности од којих свако на

(1) Кант се слично изражава говорећи о лепоти једног цвета. „Шта да закључимо, пита се он, ако не да лепота мора бити сматрана као особина самог цвета”. (Krit. d. Urteils Kraft, стр. 170, Kehrbach).

(2) Видети један низ наших чланака у „Уметничком прегледу”.

најсавршенији начин изражава идеје старости, материнства и хладноће; она остављају дубоку и неизгладиму импресију на гледаоца. Приликом контемплације тих дела чула нису довољна; ту улази још један нов и капиталан фактор, а то је *уосећање* (Einfühlung). Помоћу њега ми се *идентификујемо* са том старицом, са том мајком, са тим брачним паром сиротих људи који дрхте од хладноће; ми постајемо те личности кроз *имитирање* њихових ставова, њихових израза лица, њихових унутрашњих збичвања. Јер, то је једини начин да их *разумемо*, да осетимо њихов живот који ми, тако, са њима заједно живимо. Тај акт уосећања важи уопште за цео наш однос са светом, било да се он односи на жива бића или мртве ствари. Отуда, између осталог, ми називамо једно дрво „жалосна врба“, иако оно то, објективно, није; отуда кажемо да се поточић „жури“, да је стена „горда“ итд. Без тога акта уосећања или тачније речено, *имитирања*, постајања оног што гледамо или слушамо, *немогуће је схватити наш однос са светом, а још мање једно уметничко дело*. Тај однос је, дакле, чисто *антропоморфолошки*. Оно што га у односу на уметност специјално карактерише, то је дубоко емоционални одјек, који при контемплацији уметничких дела осећамо. Обичан човек ужива у лепим, уметничким делима не питајући се зашто му се та дела допадају, зашто он у њима ужива. Естетичару, једино, припада право да се овим проблемом бави. И ми смо покушали да, у овом чланку, иако у најкраћим потезима, дамо његово решење и покажемо разлику између досадашњег филозофског и данашњег научног схватања тог проблема.

Д-р М. Борисављевић

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

ЈАЊА КАНТАКУЗИНОВИЋ

I

Ђорђе Сп. Радојчић

Два рукописа, који се сад чувају у Цетињском манастиру, уједно су повезана. Оба су на хартији. Први рукопис је Псалтир, а други садржи Тропаре васкрсне и Последованије. Описао их је Д. Вуксан у своме корисном раду Рукописи Цетињскога манастира (Зборник за историју Јужне Србије и суседних области I, 1936, 206—207 бр. 39, 220 бр. 82). За Псалтир Вуксан бележи да је „писан у XVI—XVII веку”, а за други рукопис да је из XVI века. И на једном и на другом рукопису налазе се записи. Неке од њих објављује Вуксан, а

неки су штампани у познатој збирци Љуб. Стојановића, и то двапут: по издању Ф. Радичевића у цетињској Просвети 1896 и по читању М. Драговића. Вуксан не помиње Драговићево читање (код Стојановића у књ. IV, 1923, 74—75 бр. 6362—6368). За записе „на потоњем листу” код Вуксана стоји да су код Стојановића добро штампани (односно прештампани по Радичевићевом издању). Међутим, у једном од њих изостало је име свештеника Авакума. Тај „потоњи лист” Вуксан приписује Псалтиру. Да он припада другом рукопису, Тропарима и Последованију, види се из записа који су на њему.

Псалтир је крајем XVI века приложио манастиру Пиви рашки митрополит Висарион (в. Ил. Руварац, Глас 62, 1901, 27—29). „Оправио” га је Јован Светогорац 1710 год. при игуману Григорију.

Други рукопис („молит”) писан је 1478/79 год. „в лето Мехмеда цара, сина Амурата”. То се каже у другом запису на „потоњем листу”. Мехмед II, син Мурата II, владао је од 1451 до 1481 год. Према томе, оба хронолошка податка из записа у међусобној су сагласности. Трећи запис бележи смрт „Маре госпође, деспотове ћерке”. По њему, Мара је умрла „в то лето”, дакле 1478/79 год. То није тачно. Три млађа српска летописа Марину

смрт стављају у 6995 год. од створења света. Један од та три летописа има као датум 17 септембар (Бранковићев), а друга два 28 септембар (Кијевски, из Азаријевог летописа). Значи, Мара се по њима преставила 1486 год. Седам летописа бележе 6996 год. Цетињски и Никољски дају још и ове податке: на Крстовдан, 14 септембра, у петак. 1487 године Крстовдан је заиста пао у петак. Отуда не може бити сумње да је Мара умрла 14 септембра 1487 год. (Азаријев летопис изд. Ј. Bogdan, 1909, 77; Никољски у Богословљу IX, 1934, 370; остале летописне белешке у књизи Љуб. Стојановића, 1927, 255 бр. 802, 298 бр. 1243). Кад Марину смрт везује за погрешну годину, трећи запис на „потоњем листу” очевидно није савремен.

Са преписа из 1478/79 год. начињен је нов препис. Тај други препис је онај рукопис који је повезан уједно са Псалтиром. О том другом преписивању говори се у запису који је на „потоњем листу” први по реду. Ево шта садржи тај запис. 21 септембра 1571 год. „сија божаставна књига, глагољемѝ синаксар” преписана је „у месту Новом Брду у светаго Стефана”. Писац је био свештеник Авакум. Тада је била „глад велика по всеи земљи, чловек чловека да попере” (уништи). Забележени су још и ови подаци: „От Солуна сол вожаху те мењаху за жито мером колик жито толик и сол, и не хтејаху примати сол за жито”.

Четврти запис се односи на смрт „Јање, господара новобрдскога”. Од године у запису сачувана су само прва два слова: *сц.* Као што ће се доцније видети, Јања је погубљен у септембру или децембру 1477 год. Значи, да је у запису стајала *гиза* 6986 год. од створења света. Цар Мехмед је погубио Јању заједно са четворицом његових синова и са дванаест унука „от тех синов”. Због тога се у запису каже да је то био „помор . . . господи христијански”.

Рукопис је први пут писан 1478/79 год., а Јања је погубљен 1477 год. Већ то показује да запис није савремен. Запис се налази иза записа о смрти царице Маре, па је због тога вероватно да је писан после тога записа. Можда су оба записа писана у кратком временском размаку. За запис о Мариној смрти несумњиво се мора узети да је написан после 1487, и то много година доцније. Ускоро после Марине смрти не би се за читавих девет година погрешило у одређивању хронологије. Оба су записа могла бити унета у препис из 1478/79 год., а могао их је однекут преписати и свештеник Авакум кад је 1571 год. правио свој препис. Најзад, записи би могли бити и из времена после 1571 год. Требало би их палеографски проучити.

WWW.UNILIB.BS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

II

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Јањину смрт забележили су и млађи српски летописи. Два летописа, Јанков и Дечански, немају годину, већ само месец и дан: 6 септембар. По њима цар је удавио у Цариграду Јању с браћом и синовима. Три летописа уносе о томе белешку под 6884 = 1475/76 год. У једном од њих стоји само то да цар „умори Јању новобрдског са синови” (Београдски II). Цетињски и Бранковићев знају да се Јања презивао Кантакузиновић. Јања је, по њима, уморен у Цариграду, и то са два брата и осам синова. Подгорички летопис бележи да је Јања с браћом и синовима удављен у Цариграду 6985 = 1476/77 год. Шест летописа имају о томе белешку под 6886 = 1477/78 год. Један од њих (Белопољски) бележи као датум 16 септембар, а други (Магарашевићев) 6 децембар. У Белопољском стоји да цар закла Јању и браћу и синове његове. Палеолог их однесе у Галату и тамо их упокаше. Магарашевићев казује да је Јања удављен у Цариграду; не помиње браћу, већ само синове Јањине. Да је цар Мехмед погубио Јању Катакузина с браћом и синовима његовим, пише у Габровском летопису. Остала три летописа бележе да је Јања удављен у Цариграду заједно са браћом и синовима (све летописне белешке код Љуб. Стојановића 251 бр. 778, 296 бр. 1227).

Само два летописа што не помињу браћу Јањину; сви остали бележе да су с Јањом пострадали и браћа његова. Као што смо видели, запис не зна за Јањину браћу. Истина, М. Драговић је ставио неколико тачкица између Јањиног имена и помена Јањиних синова и унука. Судећи по томе, у запису је на томе месту нешто писало; рукопис је ту оштећен или нечитак. Да се није на том месту налазио помен браће Јањине? У ранијем издању, међутим, нема поменутих тачкица; место њих стоји и. За то раније издање Вуксан је рекао да је добро. Та оцена није потпуно тачна, али, наравно, није ни сасвим погрешна, јер потиче од доброг стручњака и искусног научног радника. Тешко је веровати да би било простора за помен Јањине браће на оном месту на коме се у ранијем издању налази једно једино и.

Летописи не говоре о унуцима Јањиним. Запис казује да је погубљено дванаест унука, и то од четири Јањина сина. А четири и дванаест су стајаћи бројеви (в. Т. Maretić, Zbornik za narodni život i običaje VII, 1902, 5—7, 14—16, 38, 42—43 и Naša narodna epika, 1909, 91—93). Већина летописа не бележи колико је било синова Јањиних који су страдали заједно с њим. Само Цетињски и Бранковићев знају да их је било осам. Та два летописа наводе да су уморена два брата Јањина; сви остали летописи не дају бројеве.

За Јану је Ђ. Даничић мислио да је „неки између“ (Рјечник из књижевних старина српских III, 1864, 504—505). Ил. Руварац је држао да је Јану био

III

Белопољски летопис казује да су Јану и његови најближи рођаци закљани. По Табовском летопису, они су поручљиви. Тако стоји и у Бранковићевом летопису. Беградски II и Цетињски пишу да су они уморени. Остали бележе да су удављени. Запис говори о „помору“ и употребљава израз „порубити“.

У Матрашевљевићевом летопису је забележен 6 децембар као датум када су удављени Јану и његови синови. Дечански и Јанков имају 6, а Белопољски 16 септембар. К. Лирчек се одлучио за последњи датум (Историја Срба IV, 1923, 146). Ја не видим разлог због којих би се тај датум претпоставио 6 септембру или 6 децембру. Лирчек (на н.м.) наводи да је дубровачки сенат 18 новембра 1477 год. одобрио да се турском цару упути писмо „рото факто“ Катакузиновића. Није нам остало забележено о чему се управо говорило у томе писму. Јанину смрт Лирчек је доводио у неку везу са страдањем господје Катакузине, кћери Ђурђа Бранковића, а уловнице грофа Урлика II Цетињског. Лирчек је, истина, истицао да та веза није јасна (Историја Срба II, 1923, 200 нап. 6). Цетињски и Бранковићев летопис бележе да је Кантацинну опала код цара „краљица Јазарова дшти“ (Јелена-Мара, кћи деспота Јазара, а жена последњег босанског краља Стефана Томашевића). Катакузина је ухваћена и мучена. То се догодило 6984 = 1475/76 год. (оде летописне белешке код Љуб. Стојано-вића 251 бр. 774, 296 бр. 1226). А Јану је поручљив септембра или децембра 1477 год. Према томе, између та два догађаја не мора да постоји никаква веза. Јану није можда одмах поручљив. За време истребљивања његове кривнице дубровчани су могли да интервенишу код цара и да покушају да га спасу. Ја наслућујем да ће таква бити садржина оног дубровачког писма. Дубровчани су се за Јану заузели вероватно на молбу Ане (Киране) Кантацине, братанице Ђурђевог Јерине, а жене Владислава, сина херцеза Степана Вукчића (о њој в. код Лирчека IV, 145). Дубровачко писмо, о коме је 18 новембра 1477 год. расправљано у сенату, веома је важно за одређивање хронологије Јанине смрти. Од две године које дају летописи остаје као тачна 6869 = 1477/78. Јану остаје и даље неизвештан. Дубровчани су могли 18 новембра да већају о мерама за спас Катакузиновића, не знајући да су они већ поручљиви 6 или 16 септембра. Значи, Јану је поручљив септембра (6 или 16) или децембра (6) 1477 год.

стриц деспотице Јерине. Обећао је да о томе опширно расправља, али то није учинио. На основу белешке из Београдског II летописа, у којој се за Јању каже да је „новобрдски”, Руварац је закључивао да се Јања морао „неко време бавити међу Србима” (Гласник 47, 1879, 199). Јиречек је о Јањи писао на основу дубровачких архивских података. По њему Јања (Јован) је био по свој прилици син Кантакузина, цариника у Новом Брду, који се помиње 1442—1445 год. Сем оног дубровачког писма из 1477 год., о Јањи Јиречек има податке од 1461 и 1462 год. (Историја Срба IV, 145—146). Податке из 1461 год. објавио је и Мих. Ј. Динић у Зборнику за историју Јужне Србије I, 29. Упор. и J.Tadić, *Promet putnika u starom Dubrovniku* (1939) 98.

А. Соловјев претпоставља да је Јањи припадао онај грчки рукописни Зборник који је писан 1474 год., вероватно у Новом Брду, и који садржи дела Пиндарова и Есхилова. На рукопису се налазе српски записи из XVI века, које је свакако писао поп Недељко из Новог Брда. 1700 год. рукопис је био у Пећкој патријаршији. Одатле га је однео у Русију А. Хилфердинг. Сада се чува у библиотеци Академије наука у Лењинграду (Југословенски историјски часопис III, 1937, 313—319).

Ил. Руварац је тврдио да се Јања помиње у народним песмама под именом „старца Јање, од Сријема кнеза”, „старца Кузун Јање”, „Кузиновић Јање” (Гласник 47, 199—200). П. Будмани у Рјечнику Југославенске академије V (1898—1903) 842—843 наводи Руварчево мишљење, али додаје да се при скраћивању Кузиновић у Кузун „може бити . . . мислило” на турску реч кузун, јагње, која се казује „чељадету од мила”. Т. Маретић у својој књизи *Naša narodna epika* (1909) 144—145 истиче да је од Кантакузина могао веома лако постати Кузиновић. Турска реч кузун (јагње) могла је утицати да се од Кузуновића створи Кузун. Маретић налази да „остаје сасма тамно, како је Кузун Јањо постао кнезом у Сријему и старцем од 100 или више година”. А Гавриловић је у својој *Историји српске и хрватске књижевности усменога постања* (1912) 48 покушао да да одговор на та два питања која су остала нерешена. По њему, Јања се ваљда бавио у Новом Брду, па га због тога летописи називају новобрдски. Кад је Ново Брдо пропало, почело се оно заборављати и место њега помињати Косовска Митровица. А доцније место те Митровице дошла је Сремска Митровица. „Ваљда због старине овога места — домишља се даље Гавриловић — и Јања је у песмама редовно старац од стотину и више година.” По Д. Костићу, Кузун Јања је „вероватно Јован Кантакузен, рођак деспотице Јерине, командант Новог града”, који је 1477 погубљен с „два брата и осам синова” (Ту-

мачења, 1937, 142). Костић је без сваке сумње Ново Брдо случајно заменио с Новим Градом. Ново Брдо је било у турским рукама (од 1455), па због тога Јања није могао бити његов командант. Јања је био „господар новобрдски“, као што је 1502 год. Михаило Комнен Црнојевић био „господар и кнез новобрдски“ (в. запис у збирци записа и натписа Љуб. Стојановића I, 1902, 123 бр. 392). К. Н. Костић је писао да је Јања био „феудални кнез и господар рудника“ (Наши нови градови на југу, 1922, 138).

IV

Помен Јање Кантакузиновића и његове жене Јефросине налази се у Пећком поменику из XVI века. Тај је Поменик припадао Љуб. Ковачевићу, а сада се чува у Народној библиотеци у Београду (бр. 1222).

На л. 58а исписани су помени неких српских владара и владарки, а такође и помени чланова владалачких и властеских породица. И по месту на коме се налазе у овом Поменику, и по именима лица која се наводе, види се да су ови помени преписани из неког другог поменика.

Испред ових помена црвеним словима исписане су ове речи: „Помени, Господи, благочастиву и христољубиву господу в царстви небеснем“. Прво се помиње краљ Стефан Радослав. То је веома чудновато, јер наши поменици почињу са Стефаном Немањом. Изостављен је и Стефан Првовенчани. После краља Радослава долази краљ Стефан Владислав, а затим три краља истога имена: Стефан Урош. То су Урош I, Урош II Милутин и Урош III Дечански. Као што се види, нема краља Стефана Драгутина. Иза помена Уроша III налазе се помени „Стефана цара нашего“ и „Стефана цара Уроша“. Помен „господина кнеза Лазара“ написан је црвеним словима. После кнежевог помена унети су помени господина Ђурђа, госпође Јеле и Балше. Госпођа Јела је без сумње кћи Лазарева Јелена, а господин Ђурађ је њен први муж Ђурађ II Страцимировић. Балша је Јеленин јединац Балша III. Затим су забележени господин Вук и господин Лазар. Вук би могао бити Лазарев „вазљубљени син“ (зет) Вук Бранковић, али ће пре бити његов рођени син Вук, кога су Турци исте године погубили кад и Лазара, сина Вука Бранковића (1410). Због тога су помени господина Вука и господина Лазара стављени један поред другога. После тих помена долазе помени деспота Стефана (Лазаревића) и госпође Јеле, а затим помени господина Владислава и господина Влатка. Владислав и Влатко би могли бити синови херцега Степана. Ако их је надживела Владисављева жена Ана Кантакузина, било би највероватније претпоставити да се она постарала да њихова имена уђу у поменик.

На крају поменика долази читава једна група помена, који се не ређају један испод другога (као што је обично у поменицима), већ један иза другога. Сви су ти помени стали у четири и по реда. Међу њима је и помен „Јање Катакузиновића”. Та група помена почиње Дмитрим Катакузиновићем и његовом женом Јелом. После њих долазе Јања и његова жена, а затим Алекса и госпођа Филипа, Ђурађ и госпођа Томаида, Дмитар „с братијом и с подручијем јего”.

Само поред Дмитра (оног који је прво наведен) и Јање стоји да су Катакузиновићи. За остале то се не каже. Дмитар је свакако био рођени брат Јањин. По томе што је први поменут, изгледало би да је Дмитар био старији од Јање. Ваљда је и Дмитар погубљен заједно с Јањом. Ако је заиста тако, онда се не може мислити да је Дмитар умро пре Јање, па да је због тога раније унет у поменик. Ни Јањина ни Дмитрова жена нису монахиње. Да нису умрле пре погубљења својих мужева? Јефросини, Јањиној жени, погубљен је муж, погубљени су синови, можда и унуци, па она ипак да не оде у монахиње — било би заиста чудо и необјашњиво. Јефросина може бити и световно и монашко име. Можда је Јефросина ипак била монахиња, па је у поменику то пропуштено да се нагласи. Ако је за Јефросину таква претпоставка донекле могућа, за Дмитрову жену она је потпуно искључена. Где би се за једну монахињу употребио хипокористикон!

Јањина жена Јефросина не може да буде исто лице с оном Јефросимом Катакузином која се помиње у Пшињском поменику из друге половине XV века (Гласник 42, 1875, 29; Споменик 29, 1895, 9). Код Срба у средњем веку жене нису носиле мужевљево презиме. Жена краља Владислава I је „краљица Владисавла” (Љуб. Стојановић, Старе српске повеље и писма I, 1, 1929, 17). У лесновским натписима на грчком језику Марија, жена деспота Јована Оливера, назива се Ливериса или Ливерина (Ј. Радонић, Глас 94, 1914, 82). Жена Сандаља Хранића је „госпођа Катарина Сандаљевица” (Љуб. Стојановић, *op. cit.* 333—352). За удовицу Вука Бранковића каже се да је „Мара Вуковица” (Љуб. Стојановић, Стари српски родослови и летописи 226 бр. 636). Симонида краља Милутина, Марија Стефана Дечанског и Јелена деспота Лазара биле су Палеологине, а Ђурђева Јерина је била Кантакузина (Љуб. Стојановић, Стари српски записи и натписи VI, 1926, 77 бр. 9881; Гласник XI, 1859, 67; Ст. Новаковић, Законски споменици, 1912, 503, 530). За удовицу Ђурђа II Страцимировића у млетачким изворима понекипут стоји да је *domina Helena Strazimir* (S. Ljubić, *Listine V*, 1875, 60, 89; VI, 1878, 20, 63, 92), али

се она тако сама не назива, нити се о њој тако говори у српским изворима. Као што наведени примери показују, средњевековне српске жене звале су се или по мужевљевом имену или по породици у којој су рођене. У Пшињском поменику помен Јефросиме Кантакузине налази се иза помена деспота Оливера и деспота Дејана, а испред помена деспотице Јевдоксије, Влкослава, Драгаша и Костадина. По томе судећи, Јефросима Катакузина припадала је породици деспота Оливера и деспота Дејана, оца деспота Јована Драгаша и господина Константина.

Дмитар Катакузиновић је без сумње идентичан с Дмитрием Кантакузином, коме је 1468/69 год. Владислав Граматик преписао један Зборник и који је и сам био књижевник: написао је Молитву Богородици, Похвално слово св. Јовану Рилском и Посланије свештенику и доместику кир Исаји (о Дмитру Кантакузину в. К. Јиречек, Историја Срба IV 146 и Ив. Сињгаровъ, Историја на Охридската архиепископија II, 1932, 321—324). За грчки Зборник из 1474 год., о коме је писао А. Соловјев, пре се може претпостављати да је припадао Дмитру Кантакузину него Јањи.

Како се код Алексе у поменику не каже да је од породице Кантакузина, мени изгледа да у њему треба видети Алексу Спана, који је 1454 год. био у Новом Брду војвода деспота Ђурђа (К. Јиречек, Историја Срба IV, 166). Неки Ђурађ био је 1428 год. новобрдски војвода (ibid. 132, 147). Можда с њим треба идентификовати Ђурђа из поменика. За другог Дмитра из поменика не знам ко би могао бити. Велики војвода Дмитар Крајковић († 15 јануара 1456 год.) и војвода Дмитар Радојевић († 8 јануара 1457 год.), бар колико нам је данас познато, нису имали везе с Новим Брдом (в. К. Јиречек, op. cit. IV, 163). Дмитар Томашић је погинуо код Вучитрна 24 фебруара 1462 год. (в. летописне белешке код Љуб. Стојановића 245 бр. 741), али то, наравно, не би могло да оправда уношење његовог имена у поменик. О неком Димитрију Томашићу говори Константин Јаничар, син Михаила Константиновића из Острвице (писао је на пољском око 1496—1501 — К. Јиречек, op. cit. II, 128 нап. 1, 164; Ђ. Живановић, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор XIV, 1934, 174—180). Тог су Димитрија Томашића Турци заробили кад су освојили Ново Брдо (1455). Димитрије је тада био младић. Заједно са седморицом својих другова, постао је царски коморник. Са њима је склопио заверу против султана. Показао се „непоштен издајца”. После многих мучења његови су другови посечени, а он је постао „велики господин” у султановом двору. Константин Јаничар је забележио да је Димитрије „добрио тако велику болест, да се осушио и то до смрти, које је Господ Бог на њега до-

пустио, због његове невере и његова неваљалства" (Гласник XVIII, 1865, 116—118). Димитријеве другове приповедач Стеван Сремац називао је „несуђеним", „незаним" и „заборављеним Обилићима", а за самог Димитрија је рекао да је био „Јуда из Новог Брда" (у једној од прича „Из књиге староставних"). Чед. Мијатовић је у своме познатом делу о Ђурђу Бранковићу писао о Димитрију Томашићу и његовим друговима, али није истицао да су они из Новог Брда (II, 1882, 252—253).

Из записа свештеника Авакума знамо да је у Новом Брду 1571 год. постојала црква св. Стефана. Влад Р. Петковић пише да је она „поуздано . . . из 14 и 15 века" (Народна енциклопедија IV, 1929, 65). Ђ. Бошковић је у Новом Брду „на познијем делу јужне куле Доњег града" нашао три розете које га потсећају на розете са Раванице и Љубостиње. По Бошковићу, те су розете једини остатак неке цркве, подигнуте „у време кнеза Лазара, или најкасније деспота Стевана". Због тога што је кнез Лазар саградио у Крушевцу цркву св. Стефана, данашњу Лазарицу, Бошковић претпоставља да је и црква св. Стефана у Новом Брду Лазарева задужбина. Розете би биле са цркве св. Стефана. О томе је Бошковић писао 1939 год. у својој расправи о Новом Брду (посебан отисак из Годишњака Музеја Јужне Србије I, 165).

У поменику је име кнеза Лазара написано црвеним словима. Сва остала имена написана су обично, црним словима. Очевидно се хтело нарочито да истакне име кнежево. То нас наводи на мисао да је поменик првобитно састављен за неку цркву која је била Лазарева задужбина. Помен Јање Катакузиновића, „господара новобрдског", упућује нас на Ново Брдо. А претпоставка Ђ. Бошковића даје нам повода да мислимо на цркву св. Стефана.

V

„Помор" из 1477 год. није уништио породицу новобрдских Кантакузина. „Господар" Андроник Кантакузин и Мојсије приложили су Палеју „својему манастиру храму светог архијереја Николи, зовом Јунић пустиња" (запис у збирци Љуб. Стојановића IV, 43 бр. 6213). Јашушки манастир св. Јована код Лесковца сазидао је 1516/17 год. „Катакузин Андроник и братија јего" (ibid. VI, 1926, 100 бр. 10061). Помен „Катакузина Андроника" налази се у Општаку манастира Житомишљића (Споменик 34, 1898, 71). „Поменик српских господ" из тога Општака потиче по свој прилици из поменика једног од два манастира Андроника Кантакузина. За то најбоље сведочи сам Андроников помен. Андроник је увршћен у „Поменик српски господ" без сваке сумње као оснивач и ктитор манастирски.

Природно је да су се та два манастира старала да се сачува спомен на Кантакузиновиће, породицу манастирских оснивача и ктитора. Јања је свакако био ктитор и приложник св. Стефана у Новом Брду. Тако би и та црква допринела да се не забораве Кантакузиновићи. „Помор господи христијански” схваћен је као жртва за веру. Отуда су на крају записа додате ове речи: „Богу же на славу в веки, амин”. У Цетињском летопису белешка о смрти Јањиној овако се завршава: „И бист бура ветрна, јако и граду поколебати се”. То колебање градских зидова од ветра који бесни у доба погубљења Јање Кантакузиновића морало је необично снажно да делује на побожне читаоце и слушаоце по црквама и манастирима нашим. Јањино се име није могло изгубити из памћења народног. Оно је временом потисло имена свих осталих задужбинара и приложника из породице Кантакузиновића. Сачувао се једино спомен на Јању, старца од сто и више година, јер за народног певача није могао бити млад оћај човек који је имао толико синова (и унука, ако се и запис узме у обзир).

Остаје необјашњено зашто се у народним песмама не опева смрт Јањина. Није јасно ни то како је Јања од новобрдског господара постао сремски кнез. Маретић је имао права што је истицао ту чињеницу. Објашњење Гавриловићево и сувише је компликовано.

Мени изгледа да је народна песма очувала успомену на Јањину Јефросину, на мајку која је једнога истога дана изгубила више синова. Мислим на песму „Смрт мајке Југовића”. Од Јевросине, мајке четири или осам Кантакузиновића (дакле, врло много, у песми уопштем број: девет — Д. Костић, *op. cit.* 45), и од Јевросине, мајке Високог Стевана, „Вукосаве и лијепе Маре” (Јевросина је великосхимничко име кнегиње Милице — Ђ. Радојичић, *Весник српске цркве* 31, 1926, 303—304), народна песма је створила лик Мајке Јевросиме. Натписи на новцима из Кичевске оставе послужили су Д. Костићу да учини претпоставку, да је мајка краља Марка била великосхимница и да се звала Јевросима (Глас 171, 1936, 182—183; *Богословље* XII, 1937, 264—266). Великосхимници се одричу „света и све светске чежње” и „умиру за свет” (Л. Мирковић, *Православна литургија* II, 2, 1926, 171). Због тога ни најмање није вероватно да се новац краљице Јевросиме (?) може приписати некој великосхимници. Вукосава, која је напред поменута, није у ствари била кћи кнегиње Милице (малосхимнице Јевгеније, а великосхимнице Јефросиме). У доба кнегиње Милице постојала је једна Вукосава, која је била „киторица” манастира Руденице (у крушевачком крају) и „подружје” Вукашина, свакако ризничара кнегињиног (помиње се 1399

WWW.UNILIB

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unilib.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

год., али у једном фалсификованом писму — Љуб. Стојановић, Старе српске повеље и писма I, 1, 190). У Руденици, саграђеној између 1403 и 1409 год. налази се лик те Вукосаве, заједно с ликовима деспота Стефана и његовог брата Вука (Л. Мирковић, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор XI, 1931, 88—91 — Мирковићева хронологија је погрешна). Ти ликови из Руденице вероватно су учинили да се у народној песми „ктиторица” Вукосава прогласи за кћер кнегиње Милице.

29 новембра 1940.

Ђорђе Сп. Радојичић

ФРИДРИХ НИЧЕ О НАСТАВИ ИСТОРИЈЕ

Ради илустрације школског учења историје, треба се за моменат задржати на овоме посматрању. Ко је год пратио покрете за реформу школе, томе су пале у очи извесне појаве у програмима, плановима наставе, као и у методама извођења ове. У низу ових појава, уочиле су се и извесне измене, извесни прелази у настави историје, јер и о њој постоје разна убеђења. У области предања чувале су се и гајиле старе методе изучавања и предавања историје, у којој главну улогу играху приче из живота војсковођа, народних и државних радника и уопште историјске „знаменитости“, које су описиване разним крупним и незнатним догађајима, ратовима, биткама, конгресима итд. Такво „анегдотично“ предавање историје данас се замењује новим и позитивнијим научним изучавањем историје, постављеним на савременим научним принципима. Данас се на историју гледа као на социјалну науку, која открива и расветљава законе социјалне еволуције; учитељи свршивши на универзитету историју као модерну науку, своје научно знање, своје искуство, методе и такт, преносе са универзитета у средњу школу. А у овој се, уместо негдашњих анегдота, предају описи и објашњења разних појава и облика друштвеног живота разних периода. Ту се анализирају карактеристике главних социолошких типова; ту се говори о изменама начина привредног живота; ту се разматрају друштвене класе и њихове борбе, узроци и последице крупних социјалних промена, потреса и револуција.

У одељцима о личностима, велике историјске личности разматрају се као творци разних фаза социјалне еволуције, као узроци и потребе, интерес и идеал појединих социјалних групација. Задржавати се детаљније на биографијама, на пример: Колумба, Лутера или Наполеона и студирали их посебно, као појаве саме по себи веома интересантне и вредносне, као психолошко-уметничке проблеме — сматра се застарелим начином, који потсећа и личи на ранији анегдотизам. Почело се говорити о многим и разним појавама и стварима, али се много мање говори о живим људима, о човеку, о радницима и правим изградитељима историје.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Такво апстрактно-теоретско предавање историје у средњим школама, јест продукт једног стеченог неразумевања посла. Ниче је често указивао на погрешке оних учитеља-научника, који сматрају, да се њихови ученици много интересују научним проблемима историје, те с њима обично опште одвећ високим стилем. Међутим, право научно интересовање и смисао научног излагања, може се јавити и пробудити тек у доцнијем, зрелијем, чак зрелом узрасту и добу. Четрнаестогодишњак или петнаестогодишњак се мало може интересовати, например, проблемом феудализма или опадања папске моћи и власти. Записи, мемоари, дневници, писма великих историјских личности, сваког дечака тих година много више интересују и на њ јаче утичу, него најјачи и најбољи научни чланци о еснафима и занатско-радничким покретима или о градском комуналном пословању. Јер, при предавању сваког предмета треба истицати и тражити ону садржину, тражити она дела, која ученике највише интересују. Ето, то је, по Ничеу, исправан пут. А у свакој другој врсти научног излагања, тумачења или генералисања могу бити схватљива та излагања само онда, ако су постављена на упознавању са животом правих историјских личности, истински животом богатих изградитеља историје. При изучавању живота тих радника не смеју се заборавити и оне разне и важне стране и моменти социјалног живота, у коме су се кретале и у коме су радиле ове личности, и то све пластички и живо приказано и у органској вези са судбином тих личности. Овим се добија јасна, жива и конкретна слика времена, средине и личности једне историјске епохе. Сваки детаљ социјалне целине, њеног битства добија јаснији и разговетнији смисао и одређеније значење; све постаје занимљивије, интересантније, реалније и схватљивије, уз један складан и добро осветљен колорит — само ако се све ово доведе у везу са животом и судбом личности.

Стално, пак, теоретисање и анализирање научних чињеница води развијању доктринарства и научног резоновања. Ове појаве се примећују при обрађивању литературе, кад се место дужег и темељног психолошког и уметничког студирања самог дела, главна пажња обраћа на тако звану основну-главну идеју, на етички или опште социјални значај и циљ тих дела или кад се она разврстају по захтевима, например, естетског формализма. На овај се начин често обогате појединци разним теоријама, идејама, принципима и научним аксиомима, као и апстрактним схваћањима моралног и естетског. Али, сви они нису могли себе обогатити схваћањем самог живота, израженог пластичким и живим начином у уметничким и научним делима.

Младић који би са високог пиједестала „Чисте науке” и научне објективности, хладно и критички излагао своје извесне приговоре историјским појавама и чињеницама — такав „зло-срећник” изгледа Ничеу несимпатичним, извештаченим и незрелим младим човеком. Ниче жели да се омладини уопште не дају многа знања, која њихова „пластична и имагинативна моћ” не може прерадити и разрадити, тј. не више, него што може да прими и понесе њихова душевна моћ, као материјал за изградњу њихове духовне природне личности. Све остало елиминирати-одбацити.

Предговор своме делу „О корисности и штетности историје за живот”, Ниче почиње речима Гетеовим: „Мени је одвратно све, што би моје знање, без мога рада увеличало, а што не би непосредно увирало у живот и што не би непосредно истицало из живота”.

Ово дело Ниче није управо противу историје као науке, нити противу њених претставника, већ противу оне безживотне, суве мртве и апстрактне форме предавања историје, као и противу оних „размажених празних љубитеља науке”, који се као „кепеци пентрају по пирамидама и сфинксама велике прошлости”, једино ради личног задовољства, никад и не помишљајући на службу човечанству, нацији, култури; противу оних, који себе називају „историчарима”, а о живој историји човечанства, о њеној важности немају довољно ни дужних обзира, ни довољно смисла, јер они не живе у „историји”, већ у кабинетима и библиотекама. Пошто они не познају живот и људе, и пошто не живе вишим стремљењима свога времена, а уз то не познавајући духовне и праве потребе својих савременика, нити изразитост социјалне структуре живота садашњице — они се, каже Ниче, баве науком као спортом, те им је свеједно, коју област студирају. Они са подједнаким задовољством прилазе Демокриту, Хераклиту, Филону, Бекону, Декарту, Грцима, Енглезима, Турцима. То су, по смелом изразу Ничеовом „евнуси науке” и као год што је евнуху свака жена индиферентна — тако је и овим „спортманима” неприступачан прави и живи историјски ток живота, који непрекидно струји кроз све манифестације и појаве његове. Ови овом животу нису у стању прићи са-одушевљењем, са оним дубоким емоцијалним учешћем, већ само „чисто научно”.

Све ово Ниче не говори ради заштите и истицања вредности ненаучних тенденција, већ да утврди и истакне да по његовом уверењу, наставником и правим тумачем историје може бити само онај, који изобилује љубављу према животу, који је одушевљени идеалиста, управо човек, коме је наука само врсна помоћница и одлично средство за изучавање социјалне конституције данашњег живота, а уз то и припрема за изградњу лепшег будућег живота.

www.unilib.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Права „објективност”, по мишљењу Ничеовом, може се изградити само резултатима живог, истинског, уметничког и искуства стеченог посматрањем и удубљивањем у све појаве живота. А за такву објективност способни су само они људи, који располажу личном одлично израђеном психичком организацијом, обдарени снагом уметничког посматрања а уз то обдарени снагом умети се маштом пренети и унети у туђу душу, у туђи живот. Наставником као интерпретатором и судијом прошлости могу бити само велике личности, тј. личности ауторитативне својим утврђеним и признатим погледима, идејама; личности водеће и постојано везане за живот и друштво, јер само таква личност, поред знања свестраног тумачења и излагања историје као наставног предмета, може поуздано дати и ауторитативну критику па и осуду живота једне епохе, друштвеног постројења, водећих личности и тсл. Само онај, који у себи оваплоћава све оно најлепше, најузвишеније, најчистије свога времена, може схватити, пробрати, изучавати и волети прошлост и њене разнолике, њене многобројне и компликоване елементе и манифестације. Само онај, који је ма кад преживљавао и преживео нешто велико, узвишено, умеће и моћи ће разумети, схватити и предавати другоме то узвишено и велико, што је некад било у ближој или даљој прошлости. Само онај, који изграђује зграду будућности, има права на звање судије прошлости.

Ове и овакве строге захтеве одређује Ниче историчарима, који хоће и желе другоме да предају и тумаче повесницу човека.

У свом делу „О корисности и штетности историје” Ниче детаљно расматра све услове, при којима предавање историје може имати најпозитивнији значај за образовање. У овом расматрању, он износи неке своје мисли, које имају несумњиву и велику педагошку вредност, те се на исте треба нарочито осврнути.

Историја може служити човеку кроз тројак облике. Човек се може њоме користити као социјални радник и изградитељ будућности, као чувар прошлости који поштује предања и старине; и најзад, као борац, мученик и ишчекивалац ослобођења. Овим трима облицима одговарају и три Ничеова ступња историје, које он назива: *монументалном, антикварном и критичком способношћу* предавања и тумачења историје.

Историја пре свега служи социјалном раднику, који води борбу са заблудама своје средине, са непросвећеношћу њеном, јер осећа уједно и потребу за учитељима и утешитељима, које он не може да нађе у средини својих савременика. Да не би духом пао под утицај слабих, неверних, малених, познатих и индиферентних типова, — радни и високо настројени човек мора с вре-

мена на време да се осврне на велику прошлост, да би ублажио уздахе своје. При психолошком посматрању великих личности прошлости, он анализира и испитује прилив снаге и радости код оних, који су се борили и страдали за своје велике идеје и угледајући се на њихов херојски живот и њихову крепкост, веру и ентузијазам, он још с већом вером, снагом и радошћу продужује свој посао и борбу, кроз које све јаче осећа, да је живот увек пријатан и леп, кадгод би се борбом све више у њега удубљивао. Овим он из историје дознаје да се у свету одиграло и изградило много великих дела, која се могу понова одиграти. Зато он смело корача напред у свом даљем раду, уверен да је данас ишчезло време сумњи и заблуда у реализовању човекових идеја и замисли. Претпоставимо себи човека, каже Ниче, који верује у то, да је довољан стоти део људи, одгојених у духу новог васпитања, да данашњу доминирајућу а одвећ танке скраме културу очисти и замени новом, бољом, здравијом, — какву ли он моћ осећа у себи познавши, да сву културу духовну, сав препород и обнову носе на својим плећима само неколико стотина људи!

Но, у таквом „монументалном” обрађивању историје крије се и једна опасност. Све дотле, говораше Ниче, док се главно значење историје буде сводило на те велике задатке, које себи приписују велике личности, и све дотле, док се прошлост буде излагала као нешто, чему треба и чему, смо дужни подражавати, да би се она и поновити могла — све дотле, историји прети опасност да буде извргнута, изопачена, да буде одвећ украшена и улешана и да тако намештена постане поетским продуктом. При овоме се читави велики и епохални делови историје заборављају, пренебрегавају, чак елиминирају, да би се други делови нарочито осветлили и попут острва на пучини уздигли као нешто боље и више. На малом броју примера прошлости, очуваних за потомство, утиснут је печат чуда и у њима тражити нешто натприродно, заиста потсећа на оно златно бедро, које су ученици видели код свога учитеља. Монументални метод обраде историје води често обмани помогу аналогije; саблажњивим примерима она побуђује одважне на дрске очајничке поступке, прожете оним одушевљењем, које директно води фанатизму.

Врло често заступници монументалног начина обраде историје, гледајући величанственост прошлости, постају неправедни према великим савременицима, не дозвољавајући да ови дођу до изражаја. Глорификујући, например, једну врсту класичне уметности и истичући с пуно поштовања њене претставнике, они су склони да сву савремену уметност из основа негирају. Овај начин обрађивања историје смета разумевању и правилној оцени

www.unilib.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

правог стања ствари. То бива увек, кад се тим методом користе мали и ситни, који не живе животом свога времена, који не разумеју и не схваћају то време.

О другом начину обрађивања историје, познатом под именом *антикварним*, Ниче говори, такође убедљиво и документовано.

Историја је потребна не само човеку од посла за науком, човеку активног духа, већ и човеку — чувару и читаоцу прошлости, па и обичном свакидашњем човеку. Сви они прилазе јој са страхопоштовањем и љубављу, као и са обилним интересовањем за временом из кога су они потекли и у коме су се родили. И све што је очувано и доспело до нас из прошлости, они ће брижљиво чувати. Стари прадедовски орнаменти, намештај, одело или томе слично, добијају у њиховим рукама нов значај; најнезнатнији, најсићушнији, застарели, порђали стари предмети добијају карактер нечег сасвим другог, вредноснијег и светијег, благодарећи само томе, што се у њих уносе љубав и душа човека који их воли и цени. Историја њиховог града уједно је и њихова лична историја; они у њој разумеју све и све им је тако блиско и драго; градске зидине са оним типичним кулама, наредбе и заповести Градског већа и управе, народне светковине и свечаности — све то за њих постаје вољеним дневником њихове младости и младости њихових предака; у свему томе они налазе себе, своју моћ, свој труд, своје симпатије и радости, чак своје грешке и заблуде. Кроз далеку, тамну и неразговетну прошлост они инстинктивно осећају и сазнају душу свога народа, као своју сопствену. Они осећају ту прошлост и продорно прожмани њоме, они је прелиставају, у њој се лако сналазе, умеју да се у њу дубоко урију, следујући хронолошке догађаје, готово инстинктивно разумејући и решавајући смисао многих тих већ искварених и оштећених споменика и докумената прошлости. Тако је и Гете стајао, прича Ниче, пред штразбуршком катедралом, творевином Ервина фон Штајнбаха: под бујицом снажним осећања, у пролазу кроз мрачне делове историје, Гете први пут сад свестрано види ову творевину немачког духа, „плод силне, самосвојне немачке душе”. Тај дух руководи и италијанску епоху уметничког стварања, који је пробудио у њиховим песницима антички италијански геније и „изазвао поново звуке старе лире, како говораше познати уметнички критичар и историчар — Јакоб Буркхардт (1818—1897).

Али у том „антикварном” облику обрађивања историје, крије се и једна велика опасност, ако то обрађивање долази од човека недовољно или нимало посвећеног и упознатог са духовним тековинама свога времена. Антикварно упућивање увек окружи

човека најужим хоризонтом; оно потпуно мимоилази цео поредак и ред појава, а није довољно само то да види — да види исувише близу део по део и оделито од целине. То антикарно учење није у стању да одреди и обухвати целину и да све сматра подједнако важним. Тако може доћи дан, кад ће све старо из давне прошлости добити у очима људи брзо високу вредност и бити поштовано као светиња, што би изазвало мржњу према свему новом, савременом и развојном. Антикарни култ историје изумире оног часа, кад га престане надањивати и обасипати нови савремени живот. Тада се уместо побожне љубави према древној прошлости почне развијати слепа, пристрасна и догматична приврженост према прошлости или се развија страст за сабирањем и жудним умножавањем свега, што је негда егзистирало.

Такав облик изучавања историје мора имати постојану контролу; и зато, да се не би човек у својим стремљењима и у своме раду нашао по страни, удаљен од савременог живота, као и да би остао и даље продуктивни и истрајни истраживач, он у раду са монументалним и антикарним начинима истраживања и проучавања прошлости мора узети у обзир и онај трећи облик у изучавању историје, познат под именом *критичког* облика. Човек треба да има увиђавности и довољно упућености, да би с времена на време разбио и одбацио извесне нездраве појаве прошлости и истих се за увек ослободио, ако му се оне мешају у послове истраживања, сметајући му у послу, у који он верује и коме он служи. Кад њему буде јасно да није умесно постојање неке појаве, на пр. неке привилегије, касте, династије и уједно запази и види унеколико и њихову заслужну и светлу прошлост — тада он обраћа свој критички поглед на сву прошлост тих појава, потсецајући њихове корене, немилосрдно газећи и уништавајући њихове лажне светиње. Овакви случајеви увек су били опасним процесима, опасним за сам живот. И људи и епохе, који служе животу тиме, што суде и руше прошлост, увек бивају опасним и кобним, како по људе, тако и по читаве епохе. А у самој ствари, пита Ниче, како ће се наћи праве границе у одрицању прошлости? Управо и тачније речено: докле се сме ићи у овом одрицању?

Ниче мисли, да умети тачно одредити ту границу, зависи од тога, колико су дубоке и јаке интелектуалне способности човека у разумевању живота свога времена, у колико је у њему развијено осећање правде и хуманости. Што је он јаче осећа, што је свестраније разуме и схваћа и што врелије љуби живот и људе уопште — то ће и он бити сигурнији, да ће увек са пуно поуздања и наде, са оним надежним инстинктом бити на правом путу и исправном гледишту. Он ће са подједнаким успехом и увек на

време умети применити час један, час други, час трећи поменути облик изучавања и тумачења историје. Усхићујући се великим моментима, епохама и личностима историје, он неће постати романтик или фантаста; љубав ка старинама неће створити од њега ситничарског сабирача старина; смела критика њему неће сметати да буде правичан према носиоцима тих принципа, које он негира, па и сама борба његова биће увек изражена културном и хуманом формом излагања.

Тако ће он служити животу. А његова наука биће посвећена животу, те ће је он лакше и ефикасније моћи тумачити и предавати другима, чиме ће истински олакшати и помоћи распрострањавању истинског образовања и праве културе.

Али, нажалост, вели Ниче, међу учитељима историје преовлађује тип *теоретичара*. Колико је сухопарно, колико монотono, апстрактно, тешко, оскудно и скучено; колико излишно оно, што они предају младежи под видом чисте науке! А омладина, пре свега, жуди да кроз историју упозна људе од акције, људе посленике и изградитеље, које она хоће или да воли или да мрзи, интересујући се увек њиховом судбином. Човеку је увек најдражији и најпотребнији — човек. „Ја волим онога, који хоће да ствара изнад самог себе и на том послу сагоревајући” — каже Заратустра. Ништа на свету нема тако дубоко значење по образовање и васпитање, као изучавање, студирање човека и његовог духовног живота.

Кад омладина негује и изучава једну науку, са њеним апстракцијама и теоријама; кад јој историја, место живих слика људског живота приказује само „социолошке типове”, објашњава законске процесе социјалне еволуције или излаже и научно тумачи „идеје водиле” једне епохе — све то, све више отстрањује пажњу омладине од најважнијега: од правилног схваћања живота људи, судбине њихове, њиховог стремљења, њихових идеја, побуда, победа и пораза. Преовлађивање духа научности над другим факторима васпитања, не пружа омладини могућности да дуже посматра и изучава живот људи, што у основи својој убија љубав омладине према људима и њиховим делима. А само у љубави и „под сенком изграђених и љубављу створених илузија” могуће је да човек живи животом савременог човека. Постојана и непроменљива научна објашњења, принципи науке, уз анатомизирање свих појава и сваког осећања — разбијају стварање страхопоштовања а упућују душу илузијама, без којих нема живота. Гете, упознавши се са познатим делом »Système de la nature«, говораше да му је та књига, својом антирелигиозношћу, својим леденим рационализмом и мржњом према свему што је

изван сфера чисто научног тумачења постала мртвом, хладном, мучном, чак страшном. Он је није могао више гледати; чинила му се страшном као привиђење.

Ниче говораше, да су баш код оног човека, који је богат научним познавањима а сиромашан топлотом љубави према човеку, баш тиме подрезани корени његове животне моћи; он је баш зато осуђен да угуши у себи своју људску природу.

За буђење виших осећања, саосећања, духовног контакта и правог људског односа према животу и људима, оног интимног схваћања душе човекове, много више пружају и обилатије дају уметности и вештине, него наука.

Ниче претпоставља, да ће само онда, кад се омладини буде историја предавала и тумачила једним чистим уметничким сликањем, рељефним, пластичким излагањем и кад буде у средишту свега тог излагања историје — човек, само ће тада и историја бити у могућности да пружи потребан континуитет и да буди и развија животне инстинкте и здрав смисао живота и његове снаге. Али нажалост, жали се Ниче, такво уметничко схваћање историје противуречило би духу апстракција нашег времена, времену неуметничком, склоном анализи, које уметничко схваћање историје назива нетачним и погрешним.

По мишљењу Ничеа, ово велико преовлађивање научности у савременом систему образовања духа, доноси највећу штету тиме, што омладини односи оно време, које јој је неопходно за буђење и развијање осећања и воље. Међутим, главне и основне узроке нашем најактивнијем и најплоднијем раду — не треба тражити само у „научним уверењима” већ у области осећања, опажања, инстинкта, у области свеснога и потсвеснога. Идеје, теоријско наше убеђење, говори Ниче, — то су сенке наших опажања и оне су увек празније, некорисније, нејасније, тамније него та опажања. У нама је нешто, вели он, нашем сазнању недостижно, неко чврсто, раније стечено решење, раније постављеног питања. При сваком крупнијем проблему чује се оно стално: „То сам ја”. Ако то наше унутрашње ја неће, не жели и не воли — неће нас моћи никакво научно убеђење нинашта принудити или привући. А ако је оно слабо, тј. ако су наши здрави инстинкти увели, опажања потамнела, осећања утрнула а воља болесно млитава — тада и најбогатија научна спрема нема вредности, а наша личност тек се тада рељефно указује слабом, безвољном и неконструктивном.

Милош Павловић

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unis.rs

ДРЖАВНИ СПОРТСКИ ОДБОР

Миливоје Вук Арачић

Прва седница Државног спортског одбора претставља важан тренутак, када је спорт својим радом од преко две деценије извојевао себи право да као врховно спортско тело постане саветодавни орган Министра просвете за сва стручна и управна спортска питања.

Овај дан обележава у српском спорту нову епоху која ће подићи ниво спорта у нас на оно место, које му припада, дан који ће српској омладини у скором времену дати могућности да дође до изражаја, који ће омладини дати могућности да развије систематски своје способности на пољу спорта, дати на њему

оне резултате, који припадају нама Србима, и по нашим духовним и телесним особинама дарованим од Бога.

Изврсне способности наше које су чамиле необрађене развиће се. Оно што је било у тами треба осветлити, оно што је поклекнуло треба прихватити и подићи. Омладина тражи то од своје државе, она тражи то од својих родитеља и своје школе. Омладинска душа кликће у покрету, у акцији у напорима на такмичењу, у жилавој вољи: напред, што боље, што брже, што даље, што више.

И ето установљењем Државног спортског одбора учињен је велики корак напред. Постављени су здрави основи државне и приватне иницијативе, сакупљене су све снаге које су биле раздвојене да сложено продуже свој рад на добро омладине, друштва и Србије.

Они, који су до сада почели и развили своју акцију прво у своме клубу, и везаношћу за свој клуб, посматрали све догађаје кроз његову призму па ма колико радили у вишим форумима своје врсте спорта, сада улазе у пространо поље делатности свих врста спортова, да на томе пољу осветљеном са свих страна, ускладе своје напоре да у њему остваре правилан однос спортске активности и да на том пољу, радећи напоредо са државним

органима даду омладини оно што јој је потребно са тачке гледишта народне будућности.

Да би се у самом почетку рада Државног спортског одбора установила његова важност и утврдиле главне линије напора, неопходно је бацити један општи поглед на догађања у човечанству из области телесних вежби, спорта, па правилно оценити становиште теорије телесног васпитања и савремених васпитних принципа . . .

Покрет је пре свега спонтана делатност која значи акцију — живот, и она се јавља још код детета чим се роди. Покрет је основа телесног вежбања, потреба живог бића и њега је човечанство из најдавнијих времена прилагођавало потребама свога живота.

У преисторијском добу покрет је служио човеку као сретство у борби за опстанак са дивљом и тешком природом. Човек је дакле од тада још почео покрет да искоришћава, израђује и усавршава, па је кроз разне облике са напретком човечанства дошло до првог организованог војничког образовања.

Телесно — војничко васпитање се јавља код старих народа пре Грка.

Али од свих старих народа стоје Грци као трајан споменик високе културе на овом пољу. Њихова брига о телесном васпитању уздигла се на висину култа, којој тек данас, после толико векова почињу да теже народи данашњице.

Телесно васпитање у Грка није био посао појединца. Била је то брига државе, и о томе су постојали закони који су тврдили ону велику истину: „да је потребно свестрано хармонијско васпитање човечијег бића”.

У времену процвата Грчке, за пуних осам векова, телесно васпитање је било на високом пиједесталу морала. Олимпијске игре у томе времену, биле су збориште најбољих грчких државника, научника, уметника и њене најбоље омладине. И све дотле док су се стари Јелини борили за венац као символ, били су моћни и несавладљиви.

После сјајне епохе олимпијских, питијских и немејских игара дошли су гладијатори који су стекли вредност тек онда кад су телесне врлине постале реткост. Зато су они надгробни споменици једног култа, изданци једне културе на умору.

Средњи век са печатом хришћанског фанатизма и феудалним уређењем није водио рачуна о хармонијском развоју омладине. Телесна вежбања као и писменост постају патентом једне повлашћене класе. Чак и част и право војничке службе припада једном веома скућеном кругу породица. Телесно вежбање у то

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

време није ништа друго, него ритерско службено образовање. Оно не служи развијању личности него јачању руке која носи мач. О неком раду у ширину не може бити речи, пошто на турнирима имају право да учествују само племићи, који их и приређују ради своје разоноде.

Хришћанство је дошло да спасе човечанство, али је као жртва пао тада већ изопачен олимпијски дух. Дух аскетизма обузима људе, жељне спаса душе, и чини да они прожети њиме заборављају и презиру своје тело. Морало је да прође неколико векова развоја људскога ума, па да се он вине тако високо да би могао да гледа у прошлост. У тој прошлости открива човеков ум неисцрпну ризницу сазнања. Из те ризнице рађа се нови дух — дух препорода који је омогућио човеку да понова нађе своје психофизичко биће.

Средина и крај XVIII века обележени су новим гледањем на човска, његов развој и његово васпитање. Захваљујући интуицији великих умова XVIII и XIX века дошло се до основних истина које данашње науке са својим емпиризмом и анализом само разрађују и потврђују. Умови Базедова, Гуц-Муца, Песталоциа и Жан Жак Русоа осетили су основу човека у природи и видели пут који дете преваљује у скраћеном времену од ње до савремене личности. Отуд и Русоово проповедање о враћању природи у циљу васпитања. То су основне истине на које се ослања савремено телесно васпитање, које почива на плејади људи међу којима се истичу имена Амороса, Линга, Јана, Тирша, Арнолда, Демениа и других. Нарочито се истичу: Линг, који је телесном вежбом дао медицинско-научни правац и Јан и Тирш, који телесном васпитању дају национални смер.

Утврђује се теза да телесно васпитање мора да чини нераздвојни део у процесима васпитања.

Најновија научна испитивања довела су до промене гледишта на битност човечјег организма. Тако физиолошка и психолошка испитивања и истраживања приближили су нас у многим случајевима оном неодређеном моменту када се завршава физиолошки процес, а када почиње оно божије претварање телесне енергије у стање свести, мишљења, осећања и воље.

Ова нераздвојна граница између светова духа и тела доводи нас конзеквентно да се старање о духовном развоју човека чврсто везује са потребом телесних кретања и вежби. Наше тело је темељ нашег постојања. Оно је извор свих наших колико телесних толико и духовних преживљавања. Свако занемаривање хармоније тела и духа доводи до поделе у људској особи, која се изражава тиме да у крајњем случају може интелект, осећање и

воља да изгубе у телу послушно оруђе свога деловања, или да у снажном телу загосподари недовољно обрађен и недовољно јак дух.

Сада је постало јасно да све оно чега има у човеку духовног у многоме зависи од материјалне стране његова живота. Према томе не неговати тело телесним вежбама, да ако је слабо пострани здраво и снажно, а ако је здраво и снажно да се тако одржи што дуже, јесте један од оних неразумљивих неактивности људске логике.

Утврђено је мишљење да је за нормалан душевни живот потребна физиолошка равнотежа организма, како због субјективног доживљавања тако и због објективног опажања.

Ова су сазнања утицала на радикалну промену постојећих васпитних система у свету, који су се до недавног времена занимали искључиво духовном сфером човека и следствено имали за циљ само изграђивање осећаја, интелекта, воље и опажања. Чак и сама гимнастика, која је према становишту савремене науке, ужи појам од телесног васпитања, успева да извојује себи место у школском васпитању, јер су педагози дошли до закључка да она утичући неизбежно на развој тела развија и доводи до изражаја у области активности: окретност, одлучност, срчаност и истрајност; из области интелекта: оштрину посматрања, расуђивања и закључивања, а из области емоционалног живота: правичност, осећање дужности и одговорности.

Данас телесно васпитање мора бити прилагођено принципима општег васпитања, оно у осталом мора бити део интегралног васпитања. Пошто смо видели да међу телесним и духовним животом постоји узајамни однос, очигледно је онда да правац и метода телесног васпитања морају имати један посве одређени циљ; а тај циљ мора бити савршена личност, радни члан народне заједнице.

Ми можемо теоријски да делимо телесно васпитање на гимнастику, игре, спорт. Али да би могли да говоримо о развоју спорта и његовом утицају на омладину и народ, потребно је да расмотримо шта се подразумева под појмом спорт. Теоретичари телесног васпитања дају разне дефиниције. У сваком случају слажу се у основи сви, да је спорт извештан облик телесне делатности, која је управљена ка једном одређеном циљу. Од различитих циљева зависи и сам значај појма спорт.

У спорту се јасно обележавају два чиниоца: биолошки и социолошки. Делатност првога је стална и обележена је биолошким законом, нагоном за кретањем и заједничка је, мање или више, свим људским јединкама; други је у зависности од идеологије,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNIBS.RS

која одлучује каква ће постати спортска делатност, и у највећој мери зависи од социолошког склопа друштва у коме се развија.

Биолошки закон, нагон за кретањем је основа покрету, усавршавању покрета и најзад стварању спорта. Ако би спорт гледали само са уже тачке гледишта као вежбу тела и одузели му духовну садржину преживљавања: што брже, што више, што даље и боље него други, онда би се изгубио прави карактер спорта и тада би све кретње у њему биле само утилитарна делатност.

Зато један од теоретичара даје следећу дефиницију: да је спорт телесна делатност, којом се јединка интересује и у којој хоће да постигне што бољи резултат, без обзира на материјалну корист.

Јасно је дакле, да је у спорту битан осећајни однос јединке према телесној делатности, те је важно шта се омладини у њеном нагону за кретањем, оствареног правилима у спорту, може поставити као идеологија или као васпитни циљ. Спорт није дакле тако лако поставити, ни укалупити у извесне одређене границе. Али у сваком случају он је тесно везан са целокупним телесним васпитањем. И исто онако као што је тешко поставити оштру разлику са педагошке стране о васпитању и образовању, тако је тешко поставити оштру границу између спорта и телесног васпитања. Оно што је ван сваке сумње то је чињеница, да је спорт средство телесног васпитања и да се преко њега може васпитно да делује. Ма колико се стари психолози и педагози у својим научним испитивањима трудили да не воде довољно рачуна о физиологији, они су увек своје научне принципе оснивали на довољно испитаним темељима. Јер као што се тврди да тело није цео човек, већ да је оно само орган духовног у човеку, и његовој личности, тако исто се не може тврдити да је дух све. Изузетни примери где се у закржљаним или болесним телима налазе велики духови, тако су ретки да се не могу узимати у разматрање.

Васпитање је појава која се јавља у људском друштву од памтивека. Оно је свакојачко постојало и пре науке о васпитању, јер се васпитање стиче у младим годинама и пре школе, и за време школе и после ње, а највећа невоља његова јесте та што се сви ми у васпитном погледу формирамо скоро већ потпуно пре него што смо свесни његова значаја. И једна од највећих државних полуга за васпитање је баш телесно васпитање. Дете није изашло још ни из основне школе, а почиње већ да се интересује за спорт, ако ни због чега другог а оно за атрактивну страну спорта. И кад се на њега са свих страна почне да дејствује увек у истом смеру, у школи и ван ње, на излету и у спорту, онда ће његово тело

и његов дух кретати ка складном развијању својих способности. Та је једини пут да се обухвати цело биће, и тело и дух, и да се у васпитном погледу дејствује потпуно.

Без тела нема ни нашег постојања. Из њега проистиче и свест и мишљење и осећање и воља. И ако би поделили историјски све фазе телесног развића, почевши од првог покрета, па преко игара, телесних вежби, војничког васпитања, па до последње етапе телесног васпитања у служби нације и државе, онда спорт, као средство највишег ступња телесног васпитања, држава поред осталог може третирати само са две тачке гледишта: здравље омладине и изграђивање основних људских вредности у служби друштва и нације.

У тој тачци сусрећу се спорт и држава, као највише васпитно тело, које мора да држи у својим рукама све оно што омладину васпитава, па према томе мора да преузме бригу особитог надзора над спортским организацијама приватне иницијативе.

У поређењу са осталим васпитним сретствима има спорт једну изузетну особину, а то је његова велика привлачност. Њој има наш спорт да захвали за своју велику популарност. Наш спорт је у самом почетку почео да је искоришћује да би прибавио сретства за живот и развој. У томе је заиста успео. Ухватио је корен и веома ојачао. Али новац, тако неопходан за извесне напретке може бити и демон. Он уме систематски да руши моралне вредности. И тада се спорт претвара у професионализам, а спортисте у модерне гладијаторе. Тако је спорт неосетно и несавесно пошао странпутицом.

То су основни разлози због којих је држава и установила Државни спортски одбор како би снагу атрактивног спорта увела у један нови колосек. Јер не може се порећи да је он поред својих мана, у које је огрезао, дао ипак и велике резултате, за које му се мора одати хвала.

Али све оно што је спорт давао до сада, сразмерно нашој снази и нашим особинама веома је мало уопште узев, а са државне тачке гледишта још мање. Спорту је потребна једна оваква институција. Само у њој ће он бити у потпуности уједињен и почети много ефикасније решавати основне проблеме његове. Државни спортски одбор мора деловати и материјално, јер без тога и његово постојање не би имало вредности нити би могао давати резултате у раду. А удружења приватне иницијативе са љубављу и пожртвовањем, коју она собом носе, каналисана и помагана од државе у границама могућности, морају дати најбоље резултате.

www.unilib.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Сарадњом државних органа за управу и надзор над спортом и органа приватне спортске иницијативе, Државном спортском одбору биће не само право него и дужност да обезбеди правилан и по државу и народ користан развој спортске активности. Још нешто: да помогну надлежне власти у вршењу надзора над спортским организацијама.

Министарство просвете као највећа васпитна установа осетила је потребу и дужност да привуче себи ближе спортске организације и Уредбом о контроли спортских организација оно је установило Државни спортски одбор, не сумњајући ни једног тренутка у добру вољу спортиста и њихову пожртвованост да у овом великом и важном послу суделују.

У данашњим тешким приликама у којима се налази сваки Србин, а нарочито наша омладина, уверен сам, да ће рад у Државном спортском одбору тећи на најбољи могући начин, и да он неће пропустити ни једну погодну прилику, којом би могао послужити својој омладини и своме народу да нађе свој прави пут, да ојача духовно и телесно, и да моралном снагом својом досегне до негдашње славе.

Инж. Миливоје Вук. Арачић,
претседник Државног спортског одбора

О ЛЕПОТИ КЊИГЕ И ЊЕНЕ ОБРАДЕ

Драгутин Митриновић

Средњи век Србије није показивао култ само за архитектуру, зидно сликарство, обраду тканина, метала, дрвета, итд., него и књига, т. ј., писано слово будило је знатан интерес код властеле и вишег свештенства. Мирослављево еванђеље, као синтеза хришћанске мисли и уметничке акције, јесте најинтегралнији и најпотпунији графички облик пластичких тежњи и реализација немањићке Србије. Варсамелеон и грешни дијак Глигорије изразили су у карактеру ћириличких слова као и у раскошности иницијала јединствен осећај

оне умерености која одушевљава својом ритмичком организованашћу светла и сенке. У не мањој мери прожет је тим врлинама и глагољски рукопис Хрвојева мисала, писан почетком 15 века. Јачим уобличавањем цртежа ублажења је моћ и снага израза Хрвојевог мисала — што у односу према Мирослављеву еванђељу дефинише у већој мери импресивну лепоту. И кроз легендарне илустрације Александра Великог, у рукопису босанске ћирилице, провејава такође култура и стручна образованост домаћих мајстора-цртача. Њима није био непознат византиски начин фигуралног компоновања као ни графички сензибилитет персиских колорисаних минијатура. У многим апокрифима, хроникама и хагиографијама настављен је рад око усавршавања облика ћириличких знакова да би се, напослетку, у Доментијанову Житију Св. Саве дошло до јединствене пластике, логичне конструктивности и елегантне модулације писаних слова. Сређивање пропорција и усклађивање ритмичког акцентирања витких и снажних линија, уздигло је цео овај естетски напор до вредности и величине стила.

Док су у феудалном средњем веку властела и црква морали да знају све и да буду упућени у све мистерије уметности и знаности — нижа каста, опет, живела је у пуној игноранцији и вечитој учмалости. Падом српске државе ишчежава активност повлаштеног сталеза, т.ј. носилаца културе. Тај слом духовног континуитета рађа хаос и нерад у ропској тами османлиског го-

сподства. Тек касније иницијативу духовног и ликовног стваралаштва преузима нижи друштвени слој, дакле људи са села и многобројни занатлије. Из ових широких слојева снага анонимних мајстора и песника, упркос апокалиптичкој атмосфери дуго-трајног робовања и политичке потчињености, сија у лепоти херојског епа и у богатству васколиког народног фолклора. Неспорне вредности српске народне уметности јесу свечана исповест духовне снаге и ликовног стваралаштва нашег рода. Сељачки сталез успева да, кроз све прохујале векове, колико-толико одржи континуитет свог уметничког доживљавања и да изгради оне елементе који могу да послуже као база рада и извор светлости нашим садањим лутањима и тражењима.

До појаве штампарије народна мисао ширила се усменим путем да би, временом, еволуисала у ново уметничко „вјерују”, т.ј. у уметност живе речи. Тек касније, у току XVI, XVII и XVIII века т.ј. у временском периоду који је био доста богат лепим и успелим едицијама, лик писаног слова уступа место вулгарнијим комбинацијама штампаног слова. Овде спада Г л а г о љ с к и к а т е х и з а м штампан у Ураку, који као и многа друга издања тог доба не подлеже нашој анализи, јер није домаћи уметничко-технички производ већ, по обради и карактеру штампе, припада другим културним центрима. И цетињски Ободски октоих изведен је без сумње помоћу техничких прибора и ливених слова не нашег порекла. У њему се огледа у пуној мери изванредна инспирација домаћих мајстора штампара који су, захваљујући урођеном смислу за декоративност, осећању лепих облика као и респектовању техничких закона, успели да изведу истинско ремек-дело графичке уметности.

Књигу модерног доба, чији спољни и унутрашњи изглед треба да манифестује укусну обраду и солидну занатску израду, украшава примењена графика и књиговезарство који, као две важне дисциплине примењене уметности, својом међусобном сарадњом, обезбеђују материјалну и естетску вредност штампане и увезане књиге. Погрешно је тврдити да достојанственост књиге зависи од раскошне скупocenости. Напротив, њена раскошност треба, пре свега, да је израз занатских истина и декоративних ефеката типографије т.ј. карактера слова и светлог оквира, који, својом одговарајућом ширином, постиже жељени тоналитет отиска, даље ивица, волумена, те идеалног савеза „црног и белог” — што све, при срећном решењу постављених проблема, доказује смисао и умешност складне и равномерне поделе светлих и тамних тонова.

Модерна средства обраде и штампања књиге такође су подвргнута закону субординације, тј. правилу које доказује да се

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

www.uns.edu.rs

почетак сваког дела састоји у постављању програма, а свршетак пак у његову срећном решењу. Нажалост, данас се увелико отступа од правилног рада и негира постојање старих традиција и метода обраде књиге. Једном речју, систем рада који је некад првенствено служио укусу и хигијени и респектовао занатске поступке, те својом ритмичком усретсрећеношћу постигао резултату квалитета, наилази данас на слаб одзив. Свакако да модернизам данашњег времена подлеже еволуцији савремених социјалних потреба и навика као и развоју механичких алата, што повлачи собом из основа мењање облика и одређује нову естетику. Али и поред ових нових могућности изражавања опажамо да се сва та модерна средства губе у неодговарајућим правцима, те да не испољавају свој лик, свој карактер, већ претежно некритички, недоследно и површно, покушавају да подражавају све оно што је старо и везано са некадашњим занатским поступцима. Модерни алати и модерне материје, у првом реду, треба да служе формирању својственог језика и облика.

Нажалост, савременим радом и пословањем приближујемо се највише квантитативном идеалу. Бездушна машинизација не иде за тим да се постигне естетско допадање и уживање, већ једино пословна рентабилност. Рђаво руковођен машинизам убија дух и изазива негодовање, јер културно образован човек мрзи хладноћу и крутост механизованих остварења које су лишене суптилних акцената тражених решења као и богатства имагинације. У суштини не би требао да постоји антагонизам између индустријских метода рада и уметничких тежњи. Напротив, требало би покушати да се васпостави њихова међусобна сложна сарадња која би манифестовала не само потребе рационализације и задовољавања калкулације, већ и естетске постулате, финоћу духа и лепоту облика.

Обрада књиге углавном зависи од следећих чинилаца: од избора материје као што су хартија, кожа, картон, свила, злато, олово, мастило, итд., затим од примењивања графике, слова, компоновања страница, сређивања црних и белих површина, утврђивања линија, одговарајућих оквира, те смештања у простор гравира, литографија, монотипија и везања свих тих материјално-техничких и уметничких елемената и поступака у једну организовану целину. Повез или спољна заштита књиге, листови и њихово прошивање и причвршћивање за корице, конструктивна су спајања књиге — и морају да јој најсвечаније обезбеде солидну арматуру. Књига, у исто време, треба да је и хигијенска, што значи да је наше око с пријатношћу и лакоћом може да чита, а рука да без напора постиже отварање жељене странице.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unilib.rs

Стари мајстори искрено су поштовали ове законе, придржавајући се стриктно и доследно свих занатских поступака који обезбеђују солидну и лепу обраду књиге.

Отступање од основних правила типографије и повеза књиге као да је данас постало неминовно. Иако имамо и сувише скромну традицију да бисмо се смели упуштати у бесциљна експериментисања — ипак наше модерне мајсторе и издаваче карактеришу оне тежње и намере које иду за тим да се постигну пошто-пото ефекти оригиналности и новотарије. Просперитет и успех многих покушаја рађа се из традиције доброг заната. Отсуство занатских истина преображава сваки напор човечијег духа у бедну извештаченост. Декор странице захтева умереност украса. Прекомерност декоративних елемената не испољава укус — и та уметност не очарава, већ замара духом намештености, стилизације и орнаментисања.

Служити вишим интересима своје земље значи не дати књизи само научну и књижевну вредност, већ и уметнички печат њене обраде, тј. доказати љубав према ствари која је пластички обрађена. Не само библиофили већ и издавачке књижаре могу да васпитавају публику повременим изложбама, показујући јој многе и многе тајне једног лепог заната који може бити племенит или вулгаран, досетљив или бедан. Ефекат не сме да задовољава произвођача а још мање потрошача лепе књиге, јер уметничко дело једне типографске странице или повеза јесте мајсторско надахнуће у којем се игра спретно повезаних детаља преображава у финоћу стила.

Истинско респектовање и савесно примењивање занатских поступака јесте једини правилан пут који обезбеђује постизање пуноће оних пластичних идеја које, својим вештим комбинацијама површина, линија, тонова, материја и типографских слова, успевају да нас усхите снагом и грациозношћу пропорција и осећања мере. У обратном случају, осећај несавршености јасно показује да повези или странице могу да буду тешки, некомпактни, шупљи и рђаво интерпретирани, и то како у материји тако и у графичким комбинацијама.

Са каквим задовољством додирујемо нежну хартију која има отпорност пергаментa и која истиче, и то на величанствен начин, вредност типографске уметности? Какво уживање изазива солидна материја мекане коже у којој утиснута златна слова блистају вечним сјајем? Какву благодарност осећамо према духу илустрације који из текста успева да извуче светлост човечије мисли и доживљавања, и чија контура узбуђује нашу визуалност? Пронаћи извор инспирације самог песника, следити његов правац

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

и не газити по његовим стопама — то је задатак илустратора рекао је један велики европски вајар.

Европски мајстори, почевши од скромних артизана па до најизграђенијих ликовних величина, трудили су се да с дубоким пијететом обраде књигу. Богата традиција заната и непрекинута нит уметничког континуитета олакшала им је да постављене задатке и подухвате с успехом доврше. Основне техничке елементе умели су да прилагоде пластичким схваћањима. Несавитљивом истинском љубављу према техничкој вредности и ликовној суштини штампане књиге изаткана је синтеза материје, односно природе и духа, тј. живота.

Велики мајстори модерног европског сликарства, вајарства и графике, трудећи се да оплемене књигу свом својом ведром интелигенцијом и богоданом елеганцијом духа и руке, успевали су да пронађу, у изобиљу нових техничких могућности, она средства и материје које најпреданије служе мелодичности лирских стихова и лепоти графичке пластике. Наши уметници, ма којој ликовној дисциплини припадали, могли би се угледати на њих и покушати да обраду српске књиге упуте свечанијим правцем, дајући јој више светлости техничких сазнања као и радости духовних инспирација. А те квалитативне идеале тако жељно очекују дела наших великана од Његоша, Вука, Доситеја, Бранка даље у сложене изразе модерне српске књиге.

Драгутин Митриновић

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unilib.rs

БЕЛЕШКЕ

ОСНОВНА НАЧЕЛА ВАСПИТАЊА И НАСТАВЕ У НЕМАЧКИМ СРЕДЊИМ ШКОЛАМА

ПРОПИСАНА ОД СТРАНЕ НЕМАЧКОГ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ¹⁾

Немачка школа је део националсоцијалистичког васпитног поретка. Њен је задатак да, удружена са осталим народним васпитним силама, али са себи својственим сретствима, формира националсоцијалистичког човека.

Тај захтев, да школа ступи у службу националсоцијалистичког васпитања није од данас. Он је истицан често у прошлости, па се налази и у распису од 1925 године, којим је заснована реформа у средњошколској настави. Али мисао о националном васпитању, која је ту развијена, у основи је различита, колико по својој природи, толико и по својим претпоставкама од онога што националсоцијализам подразумева под политичким васпитањем. Творци те реформе видели су додуше правилно, да само заједнички идеал, обавезан за све сународнике, може да нам поврати изгубљено јединство образовања. Они су затим видели да један такав идеал јединства није било могуће наћи у расточеном друштву Међурајка и да зато тај хаос времена не може да буде образовна сила нове омладине, омладине која тек настаје. Истина је да смо изгубили заједничке симболе свог историјског живота и да нови дух може израсти само из светских доживљаја и догађаја који формирају свет, али се јединство није схватило политички као задатак будућности него се у прошлом тражило чврсто тле јединственог образовања и веровало се да ће се у немачком идеализму као образовном добру наћи не само сигуран основ за нову изградњу немачке школе него штавише да би се тиме могао поставити фундаменат новој народној заједници. При томе се заборавило да је идеал образовања почетком 19 века био у појму човека као створења које се својим сазнањем издигло до савршенства и да тај појам већ крајем истог века није више постојао. Али та заблуда није била за судбину реформе толико пресудна колико илузија да духовно образовање може једном народу поклонити оно што се само политичким делом једне велике личности може судбини да отме. Тако реформа при постављању свог крајњег циља није морала да пропадне можда због тога што је од своје замисли до остварења, услед партијских зађевица и критике од стране присталица разних назора, бивала све либералнија, т.ј. бљећа и неутралнија према погледима на свет, него зато што васпитна делатност као таква не може уопште да постави никакве политичке циљеве, пре обрнуто, да од политичке воље и њене делатности прима свој задатак, јер нема темељног обнављања школе без оснивања новог народног поретка који ствара велики васпитни простор у коме има да победи јединствен поглед на свет као носилац целокупног васпитања. Тако је педагошки оп-

¹⁾ Одобрен превод са званичног издања Министарства за науку, васпитање и народно образовање.

тимизам Међурајха у коме је стварна политичка немоћ нашла свој изражај, ударила печат и реформаторском делу 1925 године. Веровало се да се наша политичка власт може надокнадити реформом образовања; мислило се да се губитак државног угледа пред друштвеним властима може поправити изграђивањем једног у основи необавезног учења и да ће се криза немачког живота барем делимично моћи пребродити увођењем науке о немству, те „споне наше националне зграде“; укратко хтело се је да се образовањем створи грађанин без државе. Поред целог оптимизма у образовању стајао је и тај покушај у знаку оне унутрашње беспомоћности и безнадежног одрицања, што је толиким творевинама оног времена било својствено. Није се мислило на то да из непролазне супстанце наше расе може да израсте нови лик немачког живота. Тако је вера у спојну моћ идеализма била сувише велика немогућност за веровање у живу стваралачку снагу немачког живота. Данас схватамо из непосредног доживљаја наше духовне револуције да обраћање немачком идеализму није повратак самосвесног покољења извору своје снаге, него бежање из невоље садашњице у царство прохујалог времена.

Свако право образовање потиче из живота, а живот може само животом да се запали.

Када националсоцијализам истиче живот и дело испред свију система васпитања и образовања, он тада изражава закон о развиту сваке велике културе. Политичко деловање је заснивање новог поретка. Пре него што би било говора о новом васпитању, мора да буде створен поредак који у себи садржи убедљиву снагу. Зато је држава Адолфа Хитлера постала васпитна држава, јер је Вођа стварањем свога Рајха обухватио снагу свога народа у једној јединој политичкој вољи, у једном једином схватању које продире кроз све, и тиме опет омогућио велико и умно васпитање.

Цело планско васпитање извршено је по планском реду. Националсоцијалистички васпитни систем према свом пореклу није дело педагошког планирања него политичке борбе и њених закона. Јуришна одељења (СА.) и Хитлерова омладина створени су најпре као борбене организације Покрета, које су јамчиле за победу националсоцијализма. Али врло брзо развио се из тих борбених организација нови животни поредак у коме је истовремено нови васпитни принцип постао делотворан. У војничко-политичким борбеним заједницама јуришних одреда СА и СС створено је суровим избором борбе националсоцијалистичко јединство нације, које је Вођа захтевао. Далеко пре него што је националсоцијалистичка држава могла да узме у своје руке васпитање, настао је изван школе и организованог народног васпитања један омладински васпитни систем, ограђен за себе, у коме је постигнут нови став те развијене и опробане нове врлине карактера, које је Покрет исписао на застави, не проучавањем него заједничком борбом. Политичка млада војска постала је носилац новог васпитања још пре него што је могла да прими свој нарочити васпитни задатак из руку националсоцијалистичке државе. Не би било могуће очигледније приказати преимућство политике над педагогијом, што је васпитни оптимизам из времена система порицао. Победа националсоцијалистичког покрета, која је дала нови лик и нови став човека, морала је најнеминовније да заврши време васпитног оптимизма и да реши питање просвете на нови начин.

Националсоцијалистичка духовна револуција дала је лик правог, т.ј. крвљу и историјском судбини предодређеног човека место лажне слике образоване личности. Уместо хуманистичке васпитне идеологије која се

одржала до недавно, националсоцијалистичка духовна револуција изградила је један васпитни поредак који се развио из саме борбе. Само у духу овакве политичке дисциплине може да изникне истинско образовање као централни задатак будуће школе која не спутава младог Немца у способности за одушевљење него ту способност потенцира до самопрегора. Свако друго образовање, које проистиче изван ове националсоцијалистичке васпитне стварности, остаје апстрактно и народу старо, јер прилази човеку не као стварности него као простом разумном бићу чак и кад је утврђено народно обележје образовног материјала.

Разуме се, школа није одмах и непосредно подвргнута револуционарном преустројству као што ни уређења, која захваљују свој опстанак васпитном веровању прошлих времена, нису одмах и првенствено захваћена елементарним васпитним догађајима као политичка стварност. Разлог томе не треба тражити само у чињеници, да је дух који се налази у формама жилавији и упорнији од духа који је у људима и да се према томе поредак у коме су идеје прошлих времена постале форма, само лагано и постепено може изменити. Када је на помолу нова култура, када је у зачетку ново људско осећање, тада је много више на школи као расаднику образовања да устукне у своје значају. Школа је увек одржавана снагама свога времена, које ударају темеље, али живот одмиче понекад напред. Школа предаје духовну садржину једном добу, али она следи одлучујућој духовној измени изгледа света. Њен значај расте ипак дотле док нови духовни материјал не постигне такав степен да се може учити.

И националсоцијалистичко доба ће створити школу која је дух њеног духа, али ми морамо бити свесни да стојимо на почетку новог образовања.

Истинско образовање поставља мост између прошлости и будућности једног народа, није дакле само скуп наученог знања, него живи облик. Жалба најбољих синова нашег народа да нам омладина слаби, да се терети прекомерним историјским образовањем, да је та прекомерност напала пластичну снагу живота, била је у њихово доба оправдана. Само онај који може да из садашњости ствара будућност, тај може без штете да се обраћа будућности. Само онај ко хоће, може да се снађе у обилу знања, само онај ко има циљ може разумети почетак. Самосталност једног нараштаја је кључ којим он отвара врата прошлости. Тако је националсоцијализам први пут у историји омогућио стварно образовање целог народа на јединственој основи, иако није почео свој историски пут са развијеним васпитним идеалом. Док се раније погрешно народ делио на „образоване“ и „необразоване“, данас је вера једног народа у свој задатак, своју снагу, свога Вођу, не само спона у политичком јединству, него и тле на коме ће израсти ново народно образовање.

Немачка омладина, која данас долази у наше школе, гледа у будућност. Она је вођена својим здравим самопоуздањем, својим јаким инстинктом за све што је живо и вером у Вођу као оличење свога идеала. Ова свест о њеном историском задатку не само да отвара омладини видик у прошлост него јој буди и жељу за сазнањем историске повезаности у којој се налази. Тако из политичког самоосећања следи нова спремност за учење. То су претпоставке за живот нове школе, које мање срећна времена пре нас нису имала.

И ако се школа данас одлучно окреће од утицаја лажног образовања кога су прошла времена заступала под именом „опште образовање“, и ако се ставља у службу васпитања које полази од тела а захвата душу, те у школи и ван ње васпитава за заједницу, ипак она мора да остане свесна

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

тога, да њен пут стварно води преко развијања духовних способности. У томе не лежи никакво ограничавање школе, него њен нарочити задатак који само она може да испуни. Сви васпитни облици имају само један циљ: формирање националсоцијалистичког човека. Али сваки од њих има и свој нарочити задатак који мора да схвати и испуни ако неће себи самом да шкоди. Школа је стварно тиме и обележена што наставом васпитава. То не значи да треба да једнострано развија разум и ствара научника или интелектуалца. Ко је истински увидео да је човек јединствено биће, а не можда састављено од тела и душе, неће порећи да и развој духа, развој умних снага и посредовања живог образовног материјала, захватају целог човека и доприносе сазревању његова карактера.

Образовање као нарочити задатак школе не исцрпљује се у развоју индивидуалних снага појединца. Посредством образовног материјала оно сврстава младог човека у историску заједницу његова народа, посредством стварног знања и умешности оспособљава га да загосподари животом. Овај задатак ставља немачку школу управо данас под нарочито велику одговорност.

Немачка оскудева просторно и у земаљским производима, њено право национално богатство лежи у снази и у вери и у способности њених људи и жена. Стога је задатак немачке школе да васпита људе који су у правој оданости народу и Вођи способни да живе немачким животом, да своје духовне снаге развијају до највиших способности стварања, како би сваки на своме месту извршили задатке који су постављени Немачкој.

Огроман је обим и разноврсност ових задатака. Прва је дужност националне школе да свакој живој снази прокрчи пут ка делатности која јој одговара у служби заједнице, без обзира на порекло и имовно стање. Стога у вези са националним животом свака врста школе има поред различитих циљева исту важност.

Средњој школи додељује се дужност у изградњи немачког васпитног поретка да образује део младог покољења, који ће доцније узети учешћа у решењу животних задатака нације. Група ових људи и широки слојеви народа не стоје у међусобном односу образованих и необразованих. Оно што њих међусобно разликује јесте далеко више мера одговорности и самосталности у неустрашивој одлучности и способности за одлучност, што се од овог стваралачког слоја очекује. Дужност је зато средње школе да из свију кругова народа одабере младе Немце, способне и спремне на службу са вишом одговорности и да у њима васпита оне способности одлучивања и деловања које су им потребне да би доцније могли сносити одговорности лекара, судије, официра, учитеља, и т. д. У знаку ове мисли избора и деловања, што се не ограничује на интелектуалну даровитост него се протеже на целог човека, стоји целокупан рад средње школе. Циљ захтева јединство школе и спречава да се она због других сврха својевољно дели. Средња школа је додуше упућена радном свету народа, али она не образује за извесне позиве. Зато се не иде за тим да младићи и девојке напуштају школу са, по могућности, најобилнијим стручним знањем, него са способношћу да на правом месту, спремања за свој позив, постигну потребно знање за своје посебне дужности.

Средња школа даје у поређењу са народном школом дубље и обимније знање, не можда због тога што се образовани баш својим образовањем мора да издигне изнад народа, као што је то претпостављала једна заблудела педагогија, нити само зато што у нашој животној стварности тешко може да падне и једна одлука светског значаја без темељног знања:

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

www.unilb.rs

напротив пресудна је мисао да нико не може одговорно и самостално решавати задатке за свој народ, који није научно да уз најјачу повезаност с народом гледа преко граница свога народа, да схвати његову особеност и његову историјску судбину у поређењу са другим народима. Људи и жене који су у већој мери одговорни за здравље и морал свога народа, за његово политичко стање и његову културу, морају да сами буду у народу, да с њиме живе и осећају; али да би и они могли сносити одговорност за свој народ, морају истовремено разумети народ као целину и упознати опасности које му прете због његова положаја, историје и слабости властите његове природе.

Особеност је средње школе да свој васпитни циљ постигне на нарочити начин сретствима сазнања. Та особеност се није увек тачно разумела. Националсоцијализам не преузима ту васпитну форму као заостатак интелектуалистичке епохе, него је заснива на васпитној мисли. Тиме што се ученику не дају само готови резултати, тиме што је упућен да процес разумевања и сазнања врши сам, треба да се у њему пробуди способност за властиту и личну одговорну одлуку. Та се способност не образује само материјалном кога пружају историја и живот властитог народа, него и познавање страних народа. Упознавање страног унапређује способност схватања животних питања властитог народа и државе, јер се на томе путу постиже отстојање гледања, које је за такво једно схватање неопходно. С друге стране једно интелектуално разматрање може да буде плодносно само на предметима који су нам непосредно приступачни т.ј. према народима с којима смо у додиру било својом особенешћу или својом историјом. У томе лежи дубљи смисао наставе страних језика у нашим средњим школама уопште и истовремено једног од најважнијих разлога за одржање гимназије као засебног облика. Васпитни задатак средње школе треба да искористи плодносну раздаљину отстојања и близине, која обележава наш однос према Јелаци и Риму.

Једно тако схваћено васпитање нема ничег заједничког са старомодном школом учења, јер је његова сврха путем сазнања цео човек. Карактер се образује само на отпорима, а отпори, с којима дух који сазнаје има да се бори, сила логике и неумољиви закон стварности нису најгори васпитачи карактера. Друго, све стварно сазнање није само интелектуална ствар, јер се садржине које оно открива не односе само на разум него, шире видик, повећавају свест одговорности, оплођују снагу маште и одгајају ка послушности, скромности и духовној дисциплини. У томе се не показује само колики васпитни значај припада избору образовног материјала у средњој школи, него такође до супротност „формалног“ и „материјалног“ образовања, у шта се раније веровало, стварно не постоји.

Из тога проистичу извесни закључци за наставни поступак: никад не сме давање знања да буде сврха самом себи у смислу такозваног општег образовања. Овлада ли наставом начело самог давања знања, онда оно доводи до супротног, оно слаби, место да јача. Мноштво ствари отупљује чула и тежњу за знањем, замара разум, кочи снагу воље и спремност за одлуку, те ствара свезналицу у основи непријатеља правог образовања и незналицу који се стално досађује. Прекомерност спољашњих утисака чини младих површним и неспособним за духовну и душевну прибраност.

Ако ли настава проистиче из живота т.ј. ако се надовезује на околину ученика, на свет његових доживљаја и претстава, ако му се покажу праве дужности и могућности да их прихвати, онда ће он да учи и хтећи ће да учи не подлежући непостојаности и расејаности. Он ће у таквој школи

и онда учити с вољом кад не буде још у стању да увиди везу између свога света и оног што је научио. Знање стечено наставом у том смислу блиском животу, неће никад бити улудо стечено, неће оптерећивати млади мозак, него ће да оживљује вољу и машту ученика и да прошири његов видик. Нема праве способности духовног примања без страсти, без учествовања воље и осећања у предметима. Моћи учити не зависи само од разума, него стварно од тих стваралачких снага — и зато је цела настава васпитање.

Из захтева наставе блиске животу следи без даљег да васпитање девојака мора да се врши по другим законима него васпитање дечака и да никад не сме да постане бледа слика мушке омладине. Урођена разлика полова испољава се већ у детету и његовом животном кругу. Зато мора васпитање девојака да поникне из властитог корена за њену одговорност у народу и држави. То значи настава мора да потекне из природе и света жене без сентименталности не само у женским пословима него у свим струкама девојачких школа и да има у виду сврху коју је Вођа Рајха изговорио у реченици: „Сврха женског васпитања мора неизоставно да буде будућа мајка”.

Ако настава треба да потекне од конкретног, од посматрања и интереса ученика, она ипак не сме да остане на томе. Као што пак свака настава иде понекад од посматрања ка схватању тако настава у целини треба да иде од познатог ка непознатом. „Привлачна” и „строга” настава треба да се повезују.

Нова средња школа духовно ће дисциплиновати младог човека, неће презати од тога да младеначки дух силом поучи чињеницама, правилима и цифрама, да га јача и одржи еластичним, али она ће увек морати да припази на то да сврха целокупне наставе није мртво знање, већ разумевање и умење.

Школа вреди толико колико васпитач који у њој ради. Право обнављање и средње школе створиће се само сталним и тешким радом у школској соби. Директиве могу само да поравнају путеве за то. Од националсоцијалистичког наставника и његове предности зависи колико ће средња школа одговорити свом задатку да васпита људе везане за народ и способне за одлуку. Нова школа ће само онда захватити душу омладине ако у њој раде људи и жене које је саме захватио нови живот и који су испуњени одговорношћу према своме звању. Најбољи наставни план мртав је без живе наставникове личности. Наставнику ће бити тим лакше да без спутаности своје струке изведе свој васпитни задатак у колико је школи данас дато мерило вредности националсоцијалистичког схватања које није имала пре 1933 године. Националсоцијалистичко схватање није предмет или поље примена за наставу него њен фундаменат. Оно омогућује да се уклањају бране између појединих струка предмета и да се настава може обављати неусиљено у повезаности и концентрацији. Њиме се решавају све тешкоће наставног плана и распореда часова, које су у доба образовног плурализма изгледале непропустиве. Политичко схватање не даје настави толико образовног материјала колико нови поглед, нови васпитни поступак и нови изборни принцип за образовно богатство.

Само ако се образовни материјал без обзира на евентуалне празнине огради само на најнужније и одговарајући националсоцијалистичким начелима буде правилно одабран, само тада може настава да продре у дубину и да испуни своје образовне задатке. Распоређи градива претстављају најмање захтеве који мора да се испуне. Пошто нови задатак који је по-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BE

стављен средњој школи условљава измену вредности и избацавање досадашњег наставног градива као и узимање нових области и наставних начела, то је у плановима стручних предмета много шта исцрпније изложено. Спољашњи облик појединих упутстава не говори зато још ништа о вредности струке и обима материјала.

Наведене области треба темељно обрадити. Треба толико дубоко продрети колико је омладина у могућности да прати према својој старости и претпреми. Према просечним способностима разреда може градиво да се проширује. Према основним принципима омладине корача образовање од ближег даљем, од опажања ка сазнању, од чисто материјалног начелном, тако се природни ритам животног развоја не ремети. Павршност, половичност, преурањеност јесу најгори непријатељи правог образовања. Основно наставно начело јесте умерена, повезана, радна настава, код које наставник поставља циљ и сам задржава вођство у својим рукама. Све што унапређује саморадњу ученика и што га доводи до властитог мишљења и расуђивања јесте радна настава; уз то живи поучни разговор и предавања која поттичу на сарадњу као и добро припремљени и вођени скупни рад са поделом рада и радном заједницом и мудро постављен домаћи задатак.

Радна настава не сме да води неодговорном цепидлачењу и преклапању нити да остане на величању и прегањању и простим размирицама. Напротив она мора да види свој циљ у исходу, у оцени и у опредељењу. За то сноси одговорност наставник. Говору наставника и његовом живом предавању треба оставити одговарајуће место. Само тако је могуће да се код омладинца пробуди при саморадњи весеље, да се његове снаге јачају, па ипак да се управља полазећи са више осматрачнице.

Коликогод су важне вежбе памћења и чврсто утвљивање неопходних научних основа, ипак, само спољашње давање и бесмислено утвљивање научног градива нагрђује памћење које се иначе природно развија слободном саморадњом.

Треба се побринути да се живом изменом начина рада сачува омладини њена исконска свежина и природни нагон за образовањем, да се прекомерним обучавањем не учини несамосталном и изгуби вољу, нити да се уз неограничену слободу колеба без правца и расипа скупоцену снагу.

Животна близина наше омладине која продире напред, захтева строго наставно вођство и живо напредовање наставе. Губљење у материјалним стварицама и непотребна опширност наставе јесу губљење времена и коче вољу за рад. Није мање штетан ни поступак у настави, који ученику стално тудорише малим међупитањима и тобожњим помагањем и одузима му самопоуздање и весеље због властитог стварања уместо да га охрабри и подиже у њему саморадњу. Свако самостално мишљење као такво треба ценити. Пустити да расте и водити јесу начела сваког планског васпитања, која се допуњују.

Рад образовања у школи треба по могућности да се врши у настави. Ипак се не може ни у ком случају одбацити ни плански домаћи рад ученика као допуна школском раду. Домаћи задаци треба да служе колико припремању за наставу толико и учвршћивању њених резултата. Зато они мора да проистичу непосредно из наставе, треба да се ограниче на потребну меру и да се редовно савесно пропитују.

Писмени радови (школски и домаћи) неопходни су васпитању за унутрашњу концентрацију и самоиспитивању наставника и ученика. Они мора

да проистичу из наставе, тако да по правилу неке нарочито домаће припремање за њих није потребно. Кратке писмене вежбе стварно ће допринети томе да осигурају успех. Писмени радови, који треба да послуже само за оцењивање или промицање у старији разред, забрањени су. Писмени радови уопште не треба да се узму као главно мерило за општу оцену. Код израде школских радова треба ученицима постепено пружити помоћна средства која ће им и у животу бити на расположењу. Преглед и оцена радова не треба да се задржи само на осуди него да служи као и цело васпитање унапређивању. Зато критика која изграђује и признање успеха треба да храбре за даљи рад.

Исправљања од стране ученика корисна су само тада ако допринесе томе да отстранују врела погрешака и да заиста потстичу ученике.

Прописаним писменим радovima припадају и стручни радови. Они треба да се обаве најмање једном годишње као једно- или дво-часовни радови почевши од 5 разреда из научних стручних области за које нису предвиђени редовни писмени радови. То нису ни радови за понављање ни за писмени испит, него треба да пруже ученику прилику да реши и прикаже један задатак сажето и самостално. Поред стручне тачности треба придавати важност јасноћи састава и добром језичном облику.

У случају нарочите обдарености могу ученици виших разреда да поднесу веће домаће стручне радове. Те радове треба само онда узети у обзир при општем оцењивању ако у најмању руку задовољавају.

Оцена рада ослања се на степен и успех у сарадњи при настави. Ту треба од омладине да се захтева оно што је утврђено наставним планом. Ипак треба избегавати претеране захтеве у појединим струкама или уопште, јер шкоде здрављу ученика и често воде само употреби нежељених и бесциљних помоћних средстава. Нечасност сваке врсте треба предупредити, како би искреност између омладине и њених васпитача и начелно поштеног рада били за школу по себи разумљиви. Прави другарски дух омладине може овде да буде најефикаснији помагач када су наставник и ученик повезани целисходно и правилно схваћеним другарством.

У целокупној настави мора се неговати јасан немачки језик усмено и писмено.

Ред и чистоћу у свему као и добар рукопис треба ценити као израз држања и зато неумољиво захтевати.

Од примерног држања и рада васпитача, његове вере у омладину и његовог властитог младалаштва зависи успех целог васпитног рада, али не мање и од здравог начина, воље за образовањем и дисциплинованог понашања ученика.

ВАСПИТАЊЕ И УПРАВЉАЊЕ ИЗБОРОМ ПОЗИВА У ПОРТУГАЛИЈИ

„Интернационални часопис за васпитање“ 1942 г. св. 1—2 доноси чланак професора Fernando Falcao Machado из Лисабона, у коме се третира проблем пуштања на универзитете и избора позива у Португалији.

Писац почиње са 1929 годином, када се после националног уздицања прешло од либералног система на дириговану привреду. Тада је неколико познатих педагога почело да скреће пажњу на тај проблем, не толико зато што би постојао сувишак академичара, који би реметио социјалну равнотежу

и довео до повећања незапослености, колико зато да би се само најдаровитији пустили на студије у високим школама и на тај начин постигло подизање социјалног нивоа и ослободило демагогије која је до тада владала.

Први корак ка решењу тога проблема учинио је 1932 године тадашњи министар просвете професор Gustavo Cordeiro Ramos тиме што је увео пријемне испите за универзитет. Критички дух којим се одликовао у вођењу свога министарства није му дозволио да предузме пренаглањене мере у овој тако важној и одговорној ствари пре него што буде располагао персоналом специјално припремљеним за обављање тих испита. Сами испити подељени су на научни и психотехнички део.

Године 1934 спровео је тадашњи министар просвете овај испит као неку врсту матуре. Тај испит је обухватао све предмете из наставе више школе. Ова мера изгледала је наравно као неповерење према гимназијској настави, пошто је тиме практички укинута важност школских сведочанстава за универзитетске студије. Али ни овај начин пријемног испита није довео до државног надзора над средњошколском наставом, нити су се из тога појавиле икакве педагошке смернице за школу.

Две године доцније спроведена је „Реформа средњошколске наставе“ која се до тада састојала од једног општег течаја од 5 година и два дво-годишња курса, једног за природне и једног за духовне науке. Поменутом реформом уведен је један општи течај од 7 година без подељености и прописане су нове смернице за пријемни испит за универзитете, који није обухватао целокупно кандидатово знање стечено у гимназији, већ само три предмета који нарочито долазе у обзир као припрема за студије на универзитетима и другим високим школама.

Године 1941 предузели су професори Mario de Figueiredo као министар просвете и Lopes de Almeida као државни потсекретар за национално васпитање нове измене у средњошколској настави. Они су опет успоставили поделу на природне и духовне науке за кандидате универзитетских студија, не мењајући при том пријемни испит за универзитет. Ти испити немају сврху да ограниче број слушалаца па стога није ни уведен *numerus clausus*. Напротив, намера је била да се духовни ниво нације подигне избором најдаровитијих.

Ови испити имају ипак две слабе стране: они обухватају само испитивање знања, а не обдарености и способности кандидата. Та би се грешка лако могла избећи увођењем добро смишљеног испита способности. До сада се вршио само пасиван избор кандидата, што није давало слику кандидатове способности за студије на високој школи.

У Португалији су испити способности у области васпитања врло мало развијени. Изузимајући школске лекаре који стоје у служби школске здравствене заштите и неколицине наставника виших школа, техничка испитивања способности врши само персонал Надлештва за саветовање при избору позива у Лисабону. За време првог управника овог надлештва одржано је у вези са саветовањем при избору позива само неколико испита за високе школе. Тада је започето и планско статистичко обухватање свих португалских позива. Делатност надлештва у области позива обухватила је првенствено занат. За време тадашњег директора, познатог педагога, професора Oliveira Guimaraes тежи се за стварањем избора средњошколских професора који треба да у гимназијама организују саветовања при избору позива у вези са пријемним испитима за универзитетске студије.

„Имао сам част”, каже професор Fernando Falcao Machado, писац овога чланка, „да будем први Португалац који је објавио књигу о саветовању при избору позива за студије на високим школама под насловом „Упутство за кандидата на пријемном испиту за универзитет или друге високе школе”. Проучивши многа дела у вези са овим питањем израдио је писац овог чланка једну листу питања на темељу кратког испитивања неких португалских позива с универзитетском спремом. Доцније ју је проширио узимајући у обзир и неке друге врсте високих школа као Национални институт за телесно васпитање, Школу за лепе уметности, музичке академије, позоришта, моринске школе и т. д.

За сваки факултет или школу водило се рачуна о уредбама, условима, главним предметима и позивима на које студије у тим школама дају право. За сваки позив утврђене су његове особености, физичке и психичке особине које условљавају његово вршење. Уз то је узета у обзир нарочита особеност позива у Португалији, која није специјализована у тој мери као што је на пр. у Немачкој. Позив у Португалији често обухвата више делатности и постављања циљева.

Поменута књига је прво дело за саветовање при избору позива за ученике португалских гимназија. Она додуше није потпуно дело, већ само прост путоказ за португалске педагоге. Она треба да ученику португалске гимназије пружи могућност да изабере прави пут на својим универзитетским студијама без опасности да ће правити грешке које су условљене данашњим системом. Из тога разлога узете су у обзир неке школе које немају карактер универзитета, али ипак пружају широко поље рада онима који немају способности за ручни већ духовни рад.

У ову групу духовних позива спада између осталог позив новинара, који у Португалији не зависи од школске спреме као што је то случај у Немачкој. Додуше, покушао је већ пре много година један од професора који су у Немачкој посећивали течај журналистике, да оснује школу за журналистику. Али, пошто позив журналистике у Португалији и даље не зависи од школске спреме, то у овој књизи уопште није узет у обзир. Ограничење на интелектуалне позиве искључило је сваку делатност која почива на нарочитој осетљивости афективне или мистичне врсте, као, на пример, позив уметника или свештеника.

Д. Г.

ШКОЛЕ АДОЛФА ХИТЛЕРА У ВЕЛИКОЈ НЕМАЧКОЈ

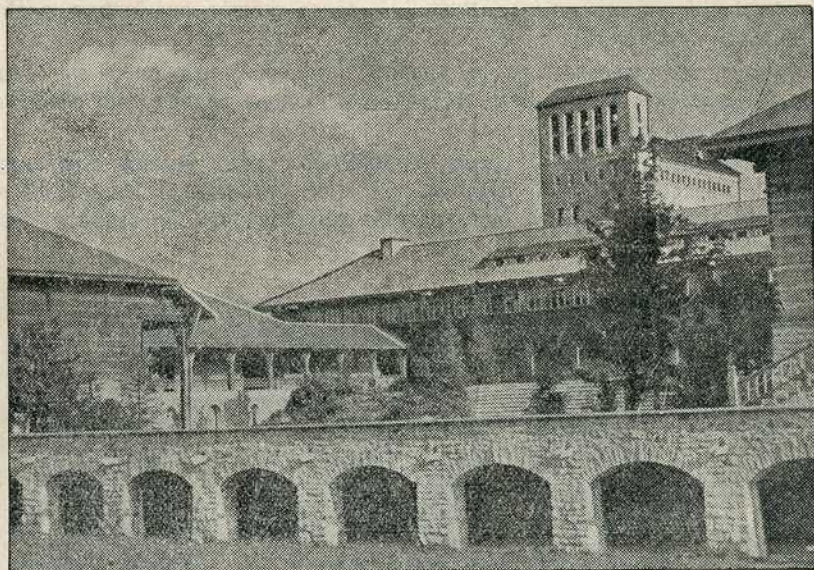
Школе Адолфа Хитлера, које су већ својим именом уздигнуте изнад великог броја других школа, показују најјасније и најтачније револуционарни развитак, који је у националсоцијалистичкој држави доживело школско васпитање омладине.

Ове школе које су пре 5 година заједнички основали Балдур фон Ширах и Рајхслајтер Др. Роберт Лај, имају основу у немачкој народној заједници. Оне усавршавају потпуно нове путеве и методе.

Од одлучујуће је важности већ сам избор ученика. Док је за похађање јавних или приватних виших школа пресудна жеља родитеља, дотле се за школе Адолфа Хитлера бирају и позивају дечаци из целокупне немачке омладине. Тиме се гарантује, да су изабрани ученици школа Адолфа Хитлера стварно и најприроднији, најздравији, најхрабрији и најспособнији међу свим дечацима свог годишта. При томе је потпуно безначајно из каквих

прилика дечак долази. Никада се не пита да ли му је отац рудар или генерални директор. Од одлучујуће је важности само то, да је дечак способан и честит.

За време школовања од 12 до 18 година преузима Националсоцијалистичка партија на себе све дужности око издржавања и опскрбе. Дечаци добијају бесплатно стан и храну, бесплатно одевање, бесплатну возњу, бесплатно лечење, све књиге и наставна средства, а поврх тога још и месечни цепарац. Од ученика школе Адолфа Хитлера тражи се сразмерно више него од оних на обичним школама.

Сонтхофен (у Алгајским Алпима) — једна од школа Адолфа Хитлера

Дечаци, који у току школовања карактерно, душевно и телесно не могу да иду паралелно са друговима, морају напустити школу, да не би другове задржавали.

И сами се васпитачи, исто као и дечаци, бирају из масе немачког васпитачког особља. Њихов највиши задатак је, да истовремено буду и учитељи и вође омладине. Они не сачињавају одвојено наставничко тело, као што је то иначе уобичајено. Они напротив живе са дечацима у тесној и свакодневној животној заједници. Они за њих нису претпостављени, већ вође и другови, везани лепим односом поверења.

Наставни план такође отступа у многим тачкама од плана других школа. Све васпитне области се свесно посматрају и оцењују са гледишта националсоцијализма. При томе је потпуно равноправно телесно, духовно и уметничко васпитање.

Одржавање здравља и телесно оспособљавање дечака врши се, поред службе у Хитлеровој омладини, у великој мери и у спорту. На првом месту стоји такмичење и постизавање рекорда, било на справама или у боксу, на ливади или у дворани, у води, на скијању или једриличарству.

У духовном васпитању су главни предмети познавање народа и биологија. Познавање народа обухвата при томе све области које обухватају развијање живота немачког народа у најопштијем смислу. Ту спадају и иначе уобичајени предмети, као немачки језик, историја, земљопис, веронаука итд. Биологија даје дечацима духовну спремност за разумевање расне теорије, основе националсоцијалистичког схватања света.

Нарочита се важност придаје проширивању видика. Овом задатку служе годишња путовања у иностранство као и настава страних језика потпуно блиска животу.

Физика, хемија и математика стоје на месту које им припада. И овде је напуштена теоријска метода у корист личног практичног рада са материјалом и апаратима.

Уметничким васпитањем, уметношћу и музиком итд. треба да се потстичу стваралачке снаге дечака. Према томе школа се не ограничава само на посматрачки и пасиван став.

Искуства последњих година у школском раду Адолф-Хитлерових школа показала су да тако схватање духовног, карактерног и телесног васпитања даје боље резултате него настава појединачних предмета у распореду часова.

Научном раду се придаје велика важност. Овако стичу младићи опсежно знање.

Родитељска кућа, од које су дечаци годинама просторно одвојени изузимајући поједина отсуства, остаје увек у најтешњој вези са школом. Како дечаци, тако и наставничко особље стално су у преписци са родитељима, који могу и сами да се приликом личних посета распитају за здравље и успехе својих синова.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Дани су разноврсни и пуни промене. Време слободно од наставе испуњено је службом Хитлерове омладине, слободним занимањем, часовима рада, пешачењем, необавезним спортом и часовима најомиљеније забаве. Ученици Адолфа Хитлера не живе у својим логорима одвојеним животом. Они иду стално у град и у село. Они учествују у служби Хитлерове омладине код месне организације х. о. и проводе велики део свог распуста на раду при жетви или у фабрици, да би тако активно учествовали у животу народне заједнице.

Адолф - Хитлерова школа, школа националсоцијализма, с којем се не може упоредити ни једна друга установа на свету, показује једно устројство које је потекло из идејног света националсоцијализма, из кога ће увек излазити нови и јаки носиоци идеје Вођине.

Н. С. Л. Б.

ДРЖАВНА ШТАМПARIЈА У БЕОГРАДУ

препоручује своја следећа издања:

ДВА ВЕКА СРПСКОГА СЛИКАРСТВА

ОД

МИЛАНА КАШАНИНА

СА УВОДНОМ РЕЧЈУ

МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ

ВЕЛИБОРА ЈОНИЋА

Књига је штампана у формату велике осмине, на бездрвној финој хартији, са 120 уметничких репродукција на кунст-друку и с прилогом четири слике у више боја.

Цена књизи 150.— динара

ОДАБРАНЕ СТРАНЕ НАШИХ ПИСАЦА

- 1) **Змај** — Одабрао, уредио и предговор написао Сима Пандуровић, 207 стр.
Картон: Дин. 15.—
- 2) **Песме Домовини** — Антологија родољубиве лирике — Одабрао, уредио и предговор написао Трифун Ђукић — 280 стр.
Платно: Дин. 30.—
Картон: Дин. 20.—

РАЗНА БЕЛЕТРИСТИЧКА ИЗДАЊА

- 1) **Петар Петровић Његош: Дела** — II књ.: Свободијада — Мање пјесме. — Проза — 457 стр.
Платно: Дин. 40.—
- 2) **Петар Петровић Његош: Преписка**. Прва књига. Дин. 80.—
- 3) „Из великих дана“. Одабране ратне приповетке српских приповедача. Дин. 25.—
- 4) **Владимир Велмар-Јанковић: Дневна вест**. „ 20.—
- 5) **Ђуро Димовић: Симеон Немања**. „ 15.—
- 6) **Миливоје Предић: Голгота**. „ 15.—
- 7) **Момчило Милошевић: Јован Владислав**. „ 25.—

- 8) **Душан Николајевић: Две драме**. „ 20.—
- 9) **Живко Милићевић: Записи о српској земљи**. „ 20.—

ПРОБРАНА ДЕЛА ВИЛЈЕМА ШЕКСПИРА

у преводу Др. Светислава Стефановића

- 1) **Отело** — 175 стр. Дин. 15.—
- 2) **Хамлет** — 213 стр. 15.—
- 3) **Јулије Цезар** — 156 стр. . . . 15.—
- 4) **Макбет** — 153 стр. 15.—
- 5) **Краљ Лир** — 210 стр. 15.—
- 6) **Антоније и Клеопатра**. 15.—
- 7) **Зимска бајка**. 15.—

Свака књига садржи опширан предговор и многобројне коментаре.

МУЗИЧКА И НОТОГРАФСКА ИЗДАЊА

- 1) **Стеван Мокрањец: Православно српско народно црквено појање** — У редакцији и допуни Косте Манојловића — 520 стр.
Платно: 100.—
- 2) **Јосиф Маринковић: Песме за један глас и клавир** — Одабрао и за штампу приредио Др. Милоје Милојевић — 93 стр. 50.—
- 3) **Јосиф Маринковић: Божествена литургија Св. Јована Златоустог** — За мешовити хор — У редакцији Косте П. Манојловића — 79 стр.
Платно: 40.—
Картон: 20.—
- 4) **Јосиф Маринковић: Помен** — За мешовити хор — У редакцији Косте П. Манојловића — 15 стр. 8.—
- 5) **Петар Стојановић: Нова основна школа за виолину** — I свеска 43 стр., III свеска 46 стр., IV св. Цена свесци 30.—
- 6) **Мокрањчева Споменица** — Написао Коста Манојловић 196 стр. 24.—

WWW.MIA.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

УМЕТНИЧКЕ МОНОГРАФИЈЕ

Дин.

- 1) Љуба Ивановић: Цртежи — предели — 52 репродукције с предговором Богдана Поповића 100.—
- 2) Боривоје Стевановић: 33 године сликања око Београда — 32 репродукције с предговором Момчила Милошевића 60.—

КЊИГЕ ЗА ДЕЦУ

- 1) Змај Јован Јовановић: Чика Јова српској деци — У редакцији Милана Шевића — 350 стр. — Илустровано — Прва књига 30.—
- 2) Змај Јован Јовановић: Чика Јова српској деци — У редакцији Милана Шевића — 375 стр. — Илустровано — Друга књига 30.—
- 3) Вук Стефановић-Караџић: Немушти језик — Луксузно издање — Илустровао Душан Јанковић — 24 стр. 26.—

РАЗНА НАУЧНА ИЗДАЊА

Дин.

- 1) Вук Стефановић - Караџић : Српски рјечник — Истумачен немачкијем и латинскијем рјечима — IV издање — 922 стр. Картон: 120.—
- 2) Тихомир Ђорђевић: Белешке о нашој народној поезији — стр. 189 20.—
- 3) Драгутин Костић: Тумачења II књиге Српских народних пјесамa Вука Караџића — 169 страна 20.—
- 4) Др. Јован Радонић: Слике из историје и књижевности — 533 страна 80.—
- 5) Списи Светога Саве и Стевана Првовенчаногa — Са

Дин.

- црквенословенског на савремени српски језик превео Др. Лазар Мирковић — 234 стр. 15.—
- 6) Зборник радова посвећен Јовану Цвијићу — У редакцији Павла Вујевића — 646 стр. . 300.—
- 7) Милоје Васић: Преисторијска Винча — I део: Индустрија динабарита и козметика у Винчи — Везано бојанство у преисторијској религији Винче и хиперборејски мит — 159+XVI стр. — 38 табли у мрком и вишебојном тиску — Полуплатно 70.—
- 8) Милоје Васић: Преисторијска Винча — II део: Облици гробова — Мистичне очи — Игра на табли — Датовање Винче — 199+XVI стр. — 124 табле у мрком и вишебојном тиску Полуплатно 150.—
- 9) Милоје Васић: Преисторијска Винча — III део: Пластика — Теракоте — 170+XXXII стр. — 136 табли у мрком и вишебојном тиску. Полуплатно . . 150.—
- 10) Милоје Васић: Преисторијска Винча — IV део: Керамика — Винча и Березањ — Рибарска оруђа из Винче — 172+XXIV стр. — 77 табли у мрком тиску. Полуплатно 150.—
- 11) I Граматичка терминологија 20.—
II Књижевна терминологија . 15.—
III Ботаничка терминологија . 20.—
IV Зоолошка терминологија . 50.—
V Хигијенска терминологија . 20.—
- 12) Зборник радова посвећен Живојину Ђорђевићу — У редакцији Б. Милојевића и С. Станковића — 330 стр. 50.—
- 13) Споменница Смедеревског града — У редакцији Пере Ј. Поповића — Луксузно издање — 147 стр. 100.—
- 14) Др. С. Сагадин: Управно судство 30.—

Где није посебно означено да је књига повезана, цене се подразумевају за брширано издање.

Поред наведених дела, Државна штампарија у Београду издала је још читав низ закона, уредаба и правилника, научних дела, уџбеника за универзитете, средње, основне и друге школе. — О свим тим издањима Државна штампарија је издала лепо опремљен каталог, у коме је опширно описана свака поједина књига.

КАТАЛОГ СЕ РАЗАШИЉЕ БЕСПЛАТНО свима онима који то затраже дописницом.

Сва издања Државне штампарије у Београду могу се добити код свих књижара у целој земљи, а уз унапред послат новац преко чековног рачуна бр. 56.080 могу се поручити на Стоваришту књига Државне штампарије: Београд, Црногорска 1.